

**VILNIAUS UNIVERSITETAS**  
**KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**  
**FINANSŲ IR APSKAITOS KATEDRA**

Apskaita, finansai ir bankininkystė

Kodas 624045102

GIEDRĖ ČESNAVIČIŪTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**KAPITALO STRUKTŪROS ĮTAKA ĮMONIŲ APSKAITOS  
POLITIKOS FORMAVIMUI**

Kaunas 2011

**VILNIAUS UNIVERSITETAS**  
**KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

**FINANSŲ IR APSKAITOS KATEDRA**

Apskaita, finansai ir bankininkystė

Kodas

GIEDRĖ ČESNAVIČIŪTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**KAPITALO STRUKTŪROS ĮTAKA ĮMONIŲ APSKAITOS  
POLITIKOS FORMAVIMUI**

Darbo vadovas \_\_\_\_\_

(parašas)

\_\_\_\_\_

(darbo vadovo mokslo laipsnis,

mokslo pedagoginis vardas,

vardas ir pavardė)

Magistrantas \_\_\_\_\_

(parašas)

Darbo įteikimo data \_\_\_\_\_

Registracijos Nr. \_\_\_\_\_

Kaunas 2011

## TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS .....	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS .....	5
ĮVADAS .....	6
1. ĮMONIŲ APSKAITOS POLITIKOS PRIKLAUSOMYBĖ NUO KAPITALO STRUKTŪROS .	9
1.1. Apskaitos politikos sampratos analizė .....	9
1.2. Kapitalo struktūros poveikis apskaitos politikos pasirinkimui .....	17
1.3. Kapitalo struktūros poveikis apskaitos politikos atskleidimui .....	23
2. KAPITALO STRUKTŪROS POVEIKIO APSKAITOS POLITIKAI TYRIMO METODOLOGIJA .....	27
2.1. Kapitalo struktūros sampratos problematika, jo skaičiavimo galimybės .....	27
2.2. Pasirenkami apskaitos politikos elementai .....	31
2.3. Atskleidžiami apskaitos politikos elementai .....	36
2.4. Tyrimo metodika .....	39
3. KAPITALO STRUKTŪROS ĮTAKOS APSKAITOS POLITIKAI TYRIMAS STAMBIOSE LIETUVOS ĮMONĖSE .....	43
3.1. Lietuvos įmonėse naudojamo finansinio sverto dydis ir jo kitimo tendencijos .....	43
3.2. Lietuvos įmonėse naudojami apskaitos politikos metodai .....	49
3.3. Tyrimo hipotezių analizė .....	53
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI .....	57
SANTRAUKA .....	60
SUMMARY .....	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS .....	64

## LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Įmonės apskaitos politikos apibrėžimai.....	10
2 lentelė Įmonės apskaitos politikos elementai.....	14
3 lentelė Pelną didinantys ir pelną mažinantys apskaitos politikos metodai.....	16
4 lentelė Esminiai turto finansavimo šaltinių skirtumai.....	28
5 lentelė: Pelną mažinantys ir didinantys apskaitos politikos elementai Verslo apskaitos standartuose.....	35
6 lentelė Mokslininkų tyrimų rezultatai patvirtinantys arba paneigiantis ryšį tarp kapitalo struktūros ir įmonės apskaitos politikos atskleidimo laipsnio.....	38
7 lentelė Tirtos įmonės pagal ekonominius sektorius.....	40
8 lentelė Lietuvos įmonių kapitalo struktūra pagal ekonominės veiklos rūšis 2007 ir 2009 m. ....	43
9 lentelė Lietuvos stambiose įmonėse taikomi apskaitos politikos metodai 2009 m. ....	50
10 lentelė Tirtos apskaitos politikos metodų apimtis Lietuvos įmonėse 2007 ir 2009 metais .....	52
11 lentelė Pelną didinančių apskaitos politikos metodų pasirinkimo lygio apskaitos politikoje ryšys su įmonės finansiniu svertu.....	53
12 lentelė Apskaitos politikos atskleidimo lygio ryšys su įmonės finansiniu svertu .....	54
13 lentelė Rodiklių atskleidimo finansinės ataskaitose ryšys su įmonės finansiniu svertu .....	55
14 lentelė Rodiklių atskleidimo finansinės ataskaitose ryšys su įmonės finansiniu svertu .....	56

## PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Apskaitos politikos pasirinkimas .....	13
2 pav. Įmonės apskaitos politiką lemiantys veiksniai .....	22
3 pav. Pelną didinantys ir mažinantys apskaitos politikos veiksniai.....	31
4 pav. Tyrimo modelis.....	42
5 pav. Įmonių finansinių svertų pokytis lyginant 2007 ir 2009 metus.....	45
6 pav. Finansinio sverto pokyčiai ekonominės veiklos sektoriuose 2007 ir 2009 metais .....	46
7 pav. Finansinio sverto dydis stambiose Lietuvos įmonėse 2007 ir 2009 m.....	47
8 pav. Dividendų mokėjimo kitimo dinamika 2007 ir 2009 metais.....	48
9 pav. Apskaitos politikos metodų naudojimas stambiose Lietuvos įmonėse 2007 metais .....	51
10 pav. Apskaitos politikos metodų naudojimas stambiose Lietuvos įmonėse 2009 metais .....	52
11 pav. Apskaitos politikos atskleidimo lygio ryšys su įmonės finansiniu svertu.....	54

## IVADAS

**Temos aktualumas.** Tinkamas kapitalo struktūros suformavimas įmonėje turi didelę įtaką jos tikslų užtikrinimui bei finansiniam stabilumui. Tinkama įmonės finansinė padėtis priklauso ir nuo apskaitos politikos suformavimo. Šiame darbe tiriamas ryšys tarp įmonės kapitalo struktūros ir jos apskaitos politikos pasirinkimo bei atskleidimo.

**Mokslinė problema.** Apskaitos politikos pasirinkimas įmonėje priklauso nuo daugelio makroekonominių (politinių, socialinių, ekonominių) bei mikroekonominių veiksnių. Mikroekonominiams veiksniams, darantiems įtaką įmonės apskaitos politikos pasirinkimui prisikiriamos įvairios įmonės charakteristikos. Viena iš šių charakteristikų yra įmonės kapitalo struktūra. Taigi, tai, koku būdu įmonė yra finansuojama (ar finansuojasi pati), lemia įmonės naudojamą apskaitos politiką: pelną didinančią ar pelną mažinančią. Šį klausimą nagrinėjo Dhaliwal, D. S. (1980), Morris R. D., (1987), Christie A. A., Zimmerman J. L., (1994), Bowen R. M., DuCharme L., Shores D., (1995), Aitken M. J., Loftus J. A. (2001), Rudžionienė, K. (2004), Zinkevičienė D. (2005), Astami W. E., Tower G., (2006), Palubinskienė S., Varanavičiūtė I., (2008), Lakhali F., (2009), Iatridis, G.; Valahi, S. (2010).

Taip pat yra atlikta nemažai tyrimų, kurių metu buvo analizuojamas ryšio tarp įmonės kapitalo struktūros ir jos apskaitos politikos atskleidimo lygio. Šiam klausimui nagrinėti pasitelktos atstovavimo ir signalo teorijos, kurių pagrindinėmis hipotezėmis remdamiesi mokslininkai nagrinėjo, ar egzistuoja ryšys tarp įmonės kapitalo struktūros ir atskleidimo lygio, ar ne, tirdami tam tikrų imčių įmones. Ryšį tyrė: Belkaoui & Kahl's (1978), Chow & Wong-Boren (1987), Gray & Roberts (1989), Raffournier (1995), Craig R. ir Diga J. (1998), Lakhali F. (2008), Apostolau A. K. , Nanopoulos K. A. (2009), Wallace (1994), Eng, Mak (2003), Watson (2002). Lietuvoje šios problemos ištyrimo lygis yra labai menkas. Tai šio magistro darbo autore paskatino ištirti apskaitos politikos atskleidimo lygio ryšį su kapitalo struktūra stambiose Lietuvos įmonėse, kurių vertybiniais popieriais yra prekiaujama Vilniaus vertybinių popierių biržoje. Šiame darbe buvo nustatytas kapitalo struktūros ir apskaitos politikos ryšys bei palyginti skirtingi laikotarpiai prieš 2008 metų finansinę krizę ir po jos. Taip pat ištirtas ryšys tarp apskaitos politikos atskleidimo lygio ir kapitalo struktūros.

**Darbo objektas** – įmonių apskaitos politika.

**Šio darbo tikslas** – ištirti kapitalo struktūros įtaką stambių įmonių apskaitos politikai, jos pasirinkimui ir atskleidimui.

### **Darbo tikslui pasiekti išskelti šie svarbiausi uždaviniai:**

1. Išnagrinėti apskaitos politikos sampratą;
2. Išanalizuoti apskaitos politikos pasirinkimą sąlygojančius veiksnius,
3. Išanalizuoti apskaitos informacijos atskleidimo aspektus;
4. Pateikti įmonės kapitalo struktūros formavimo prielaidas;
5. Ištirti Lietuvos stambių įmonių apskaitos politikos pasirinkimo ir atskleidimo priklausomybę nuo kapitalo struktūros.

**Tyrimo metodai:** Mokslinės literatūros analizė ir sintezė, klasifikavimas, finansinių ataskaitų duomenų tyrimas aprašomosios ir analitinės statistikos metodais.

**Išsikeltos hipotezės:** H1 – Lietuvos stambios įmonės naudoja daugiau pelną didinančių apskaitos politikos metodų nei pelną mažinančių; H2 - Lietuvos stambios įmonės, kurių finansinis svertas yra didesnis, yra linkusios naudoti pelną didinančią apskaitos politiką; H3 – Lietuvos stambių įmonių, kurių skolos lygis kapitalo struktūroje didesnis, atskleidimo laipsnis yra didesnis; H4 – Lietuvos stambios įmonės, atskleidžiančios didesnę nei vidutiniškai apskaitos politikos dalį, pateikia investavimo, pelningumo ir efektyvumo finansinius rodiklius; H5- Lietuvos stambių įmonių išmokamų dividendų skaičius priklauso nuo įmonės apskaitos politikos ir nuo finansinio sverto.

**Darbo struktūra.** Uždaviniai, kurie buvo išskelti, sąlygojo šio darbo struktūrą, kuri yra sudaryta iš trijų pagrindinių dalių:

*Pirmojoje dalyje* išnagrinėta apskaitos politikos samprata, apskaitos politikos elementai ir jų grupavimas. Taip pat išanalizuota kapitalo struktūros įtaka apskaitos politikos pasirinkimui ir atskleidimui, apibendrinamos įvairių mokslininkų nuomonės. *Antrojoje dalyje* kalbama apie kapitalo struktūros sampratą bei jo skaičiavimo galimybes, išskiriami pelną didinantys ir pelną mažinantys apskaitos politikos metodai pagal *Verslo apskaitos standartus*, pateikiami kapitalo struktūros įtakos apskaitos politikos atskleidimui mokslininkų tyrimų rezultatai. *Trečiojoje darbo dalyje* pateikiami rezultatai apie Lietuvos stambių įmonių kapitalo struktūros įtaką apskaitos politikos pasirinkimui ir atskleidimui. Pateikiamas išsikeltų hipotezių patvirtinimas arba paneigimas. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

**Darbo apribojimai ir sunkumai.** Atliekant tyrimą buvo apribota imtis dėl Lietuvos įmonių, pateikiančių išsamias ataskaitas. Nebuvo tirtos uždarnosios akcinės bendrovės, individualios įmonės bei bankai.

**Darbo struktūra.** Darbą sudaro trys pagrindinės dalys, 68 puslapiai. Pateikti 11 paveikslų ir 14 lentelių, panaudota 68 literatūros šaltiniai.



# 1. ĮMONIŲ APSKAITOS POLITIKOS PRIKLAUSOMYBĖ NUO KAPITALO STRUKTŪROS

Į įmonės apskaitos politiką kaip tyrinėjimų objektą, Lietuvoje pradėta gilintis dar palyginti neseniai, o pats apskaitos politikos terminas oficialiai pradėtas naudoti 2002 metų sausio pirmą dieną, įsigaliojus LR Buhalterinės apskaitos įstatymui, kuriame ir buvo numatyta, kad įmonės privalo turėti apskaitos politiką. Susiformavo paradoksali situacija, kadangi įmonių vadovai ir buhalteriai tiksliai nežinojo, iš kokių elementų apskaitos politika turi susidaryti, pats terminas buvo apibrėžtas gana siaurai, ir turėjo vadovautis verslo apskaitos standartais, buvo paskelbti ir įsigaliojo tik 2004 metais. Verslo apskaitos standartuose buvo nurodyta, kad įmonės vadovybė turi nusistatyti savo apskaitos principus ir taisykles bei parengti ir patvirtinti apskaitos politiką, pagal kurią įmonė turi sudaryti metinę finansinę atskaitomybę.

Galima teigti, kad nuo tų metų prasidėjo ir gilesnis mokslinis apskaitos politikos nagrinėjimas Lietuvoje. Apskaitos politiką analizavo Bružauskas (2004), Rudžionienė (2004) Valužis ir Palubinskienė (2005), Bagdžiūnienė (2007) ir kiti.

Apskaitos politika, kaip mokslinių tyrinėjimų objektas užsienio autorių pradėtas naudoti žymiai anksčiau. Apskaitos politiką nagrinėjo Lacey (1979), Zmijewski (1979), Noreen (1979), Duke ir Hunt (1980), Daley (1983), Vigeland (1983), Lee ir Hsieh (1985), Skinner (1987), Stokes ir Leong (1988), Watts ir Zimmerman (1990), Press ir Weintrop (1990), Andersson (1992), Christie (1994), Gopalakrishnan (1994), Shores (1995), Cotter (1995), Bowen (1995), Simon (1996), Wolk (1997), Craig ir Diga (1998), Wong (2001), Watson (2002), Valachi (2008), Collin ir Tagesson (2009), Iatridis (2010) ir dar daugelis kitų.

## 1.1. Apskaitos politikos sampratos analizė

Kaip teigė Watts R. L. (1990), apskaitos teoriją reikia traktuoti kaip esminį apskaitos tyrinėjimų dalyką. Jis tvirtino, kad, negalėdami paaiškinti ir nuspėti apskaitos variacijų, negalime turėti ir išsamaus suvokimo apie apskaitą (Watts R. L., 1990). Poreikis rengti finansines ataskaitas lemia įmonės apskaitos politikos pasirinkimą. Suvokti šio pasirinkimo svarbą yra ypatingai svarbu, norint žinoti, kokios yra apskaitos galimybės. Marcus C. M. (2010) analizuodamas 2008 metų pasaulinės finansinės krizės įtaką įmonių pasirenkamai apskaitos politikai teigė, kad neįmanoma efektyviai išanalizuoti įmonės finansinių rezultatų, tiksliai nežinant, kokie apskaitos politikos metodai buvo naudojami.

Apskaitos politika - bendrieji apskaitos principai, apskaitos metodai ir taisyklės, skirti įmonės apskaitai tvarkyti ir finansinei atskaitomybei sudaryti bei pateikti (Buhalterinės apskaitos įstatymas, 2001). Anot 1-ojo Verslo apskaitos standarto (2006) įmonė turi pasirinkti ir taikyti apskaitos politiką taip, kad finansinė atskaitomybė teisingai parodytų įmonės finansinę būklę, veiklos rezultatus bei pinigų srautus. Pirmajame verslo apskaitos standarte ir aštuntajame tarptautiniame apskaitos standarte pateikti apskaitos politikos apibrėžimai nesiskiria, taigi ir tarptautiniame apskaitos standarte (aštuntajame), apskaitos politika yra nurodoma kaip konkretūs principai, sutartys, susitarimai, taisyklės ir metodai, kuriais naudojasi įmonė ruošdama ir pateikdama finansinę atskaitomybę.

Apskaitos politika – tai (tarpinė) grandis, jungianti finansinės apskaitos teorijas su praktika. Kitais žodžiais tariant, apskaitos politika priklauso nuo finansinės apskaitos teorijų, o įmonės pasirinkta apskaitos politika lemia apskaitos praktiką. Taigi apskaitos praktikai labai svarbu ir apskaitos teorija, ir apskaitos politika. (Rudžionienė K., Kanapickienė R., 2006, p.7).1 lentelė

### Įmonės apskaitos politikos apibrėžimai

Autorius	Apskaitos politikos apibrėžimas
8 TAS, (2006)	Apskaitos politika yra tam tikri principai, pagrindai, formalumai, taisyklės ir praktika, kuriais ūkio subjektas vadovaujasi sudarydamas ir pateikdamas finansines ataskaitas.
Buhalterinės apskaitos įstatymas. (2001)	Apskaitos politika – bendrieji apskaitos principai, apskaitos metodai ir taisyklės, skirti ūkio subjekto apskaitai tvarkyti ir finansinei atskaitomybei sudaryti bei pateikti.
Stončiuvienė N. (2001)	Apskaitos politika - principai, pagrindai, taisyklės ir procedūros, kurias įmonės naudoja rengdamos ir patiekdamos finansinę atskaitomybę.
Rudžionienė K., Zinkevičienė D. (2004)	Apskaitos politika - įmonėje taikomų apskaitos taisyklių, būdų, metodų, kurie neprieštaruoja apskaitą reglamentuojantiems teisės aktams ir atitinka įmonės tikslus bei informacijos poreikius, visuma, skirta įmonės apskaitai tvarkyti ir finansinei atskaitomybei sudaryti bei pateikti tai, kad ši atspindėtų „tikrą ir teisingą“ įmonės finansinę padėtį bei rezultatus.
	<i>Tėsinys 11 psl Atkelta iš 11 psl</i>
Mackevičius J. (1994)	Apskaitos politika - tai visuma būdų, priemonių ir principų, nusakančių galiojančią apskaitos teoriją ir praktiką

Astami W.E., Tower. (2006)	Tai taisyklės, kurias pasirenka įmonė ir kuriomis vadovaudamasi organizuoja savo apskaitą.
Bhattacharyya A. K. (2006)	Apskaitos politika – tai tam tikrų apskaitos principų ir metodų, kuriuos įmonė naudoja paruošti ir pristatyti finansinę ataskaitą, rinkinys.
Černius G. (2004)	Apskaitos politika – tai apskaitos taisyklės, apskaitos tvarkymo priemonių, būdų ir metodų visuma, glaudžiai susieta ir suderinta su įmonės strateginiais tikslais, per kurią formuojama apskaitos informacija jos vartotojams: įmonės ir jos padalinių vadovams; savininkams (akcininkams); investuotojams; kreditoriams; valstybinėms institucijoms ir kitiems
Apskaitos terminų žodynas, Barron's Business Guides. (2010)	Apskaitos politika – tai ataskaitų būdų, įvertinimo ir atskleidimo sistemos, kurias naudoja įmonė.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pagal 1 lentelę matyti, kad apskaitos politikos apibrėžimas skirtingų autorių yra įvardinimas kiek skirtingai. Tačiau išskiriami tokie bendrumai:

1. Visi autoriai, kurių darbai buvo nagrinėti, pripažįsta, kad apskaitos politika yra tam tikrų apskaitos būdų, metodų ir taisyklių visuma.
2. Teigiama, kad apskaitos politika yra naudojama finansinėms ataskaitoms standartizuoti. Taip pat - įstatymams bei norminiams aktams neprieštaraujantiems apskaitos procesams įmonėje vykdyti.
3. Nurodoma, kad įmonės apskaitos politika turi užtikrinti informacijos vartotojų poreikius.

Taigi, remiantis lentelėje pateiktų autorių apskaitos politikos terminais, galima teigti, kad: *apskaitos politika – tai tam tikrų apskaitos būdų, metodų ir taisyklių visuma, naudojama įmonės finansinėms ataskaitoms standartizuoti bei įstatymams, norminiams aktams neprieštaraujantiems apskaitos procesams įmonėje vykdyti, užtikrinant vidinių ir išorinių informacijos vartotojų poreikius.*

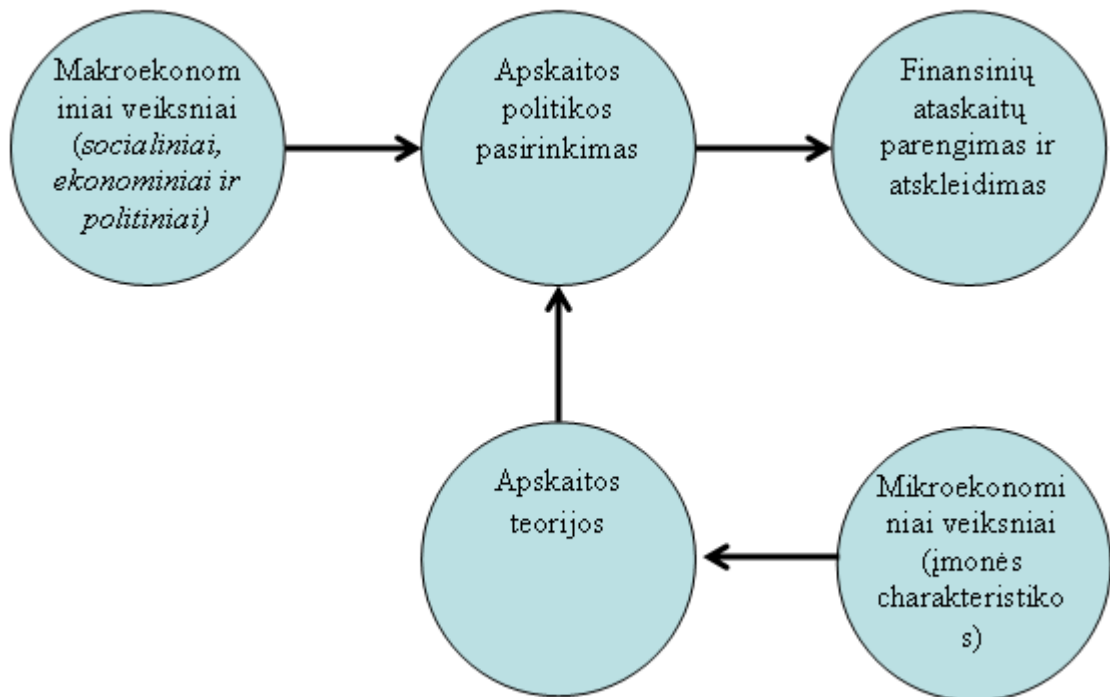
Apskaitos politika priklauso nuo finansinės apskaitos teorijų, o įmonės pasirinkta apskaitos politika lemia apskaitos praktiką. (Glautier M. W. E., Underdown B., 1994). Įmonės apskaitos politikos pasirinkimas, anot Wolk H. I. ir Teatney M. J. (1997) yra nulemiamas iš apskaitos praktikos kylančiais veiksniais: apskaitos teorija, ekonominių sąlygų bei politinių veiksnių. Thomas A. P. (1991) teigė, kad apskaitos politikos pasirinkimas priklauso nuo įmonės finansinės atskaitomybės diktuojamų poreikių. Tai socialinių veiksnių, vienodų visoms šalies įmonėms,

įmonės aplinkos, kuri turi būti panaši su kitų įmonių aplinka, įmonės charakteristikos bei įmonės informacijos vartotojų poreikių.

Taigi įmonės apskaitos politikos pasirinkimą iš esmės lemia du pagrindiniai esminiai elementai: apskaitos teorijos ir įmonės charakteristikos, kurias lemia iš makroekonominės aplinkos kylantys politiniai, socialiniai ir ekonominiai veiksniai. Mikroekonominė aplinka taip pat daro įtaką apskaitos politikos pasirinkimui, tačiau netiesiogiai – per susiformavusias apskaitos teorijas ir socialinius veiksnius.

*Makroekonominės* aplinkos veiksniai gali būti vienodi toje pačioje valstybėje arba netgi tarptautiniame kontekste. Tai būtų: socialiniai veiksniai (kultūra, socialinis klimatas), ekonominiai veiksniai (ekonominė padėtis) ir politiniai veiksniai (teisinis verslo reguliavimas, įstatyminės bazės normos). Tuo tarpu mikroekonominės aplinkos veiksniai apima konkrečios įmonės bruožus: įmonės vieta rinkoje, jos veiklos ir valdymo ypatybės, veiklos strategija, nuosavybės forma, apskaitai keliami uždaviniai, aprūpinimas kvalifikuotais darbuotojais, įmonės dydis, pelningumas. (Palubinskienė S., Varanavičiūtė I., 2008).

Neatsiejamas dalykas nuo įmonės apskaitos politikos pasirinkimo yra pagrindinių, apskaitą reglamentuojančių įstatymų ir apskaitos standartų laikymasis. Kalbant apie Lietuvos Respubliką, renkantis apskaitos politiką ir atsižvelgiant į makroekonominius politinius veiksnius, reikia paisyti Lietuvos Respublikos Buhalterinės apskaitos įstatymo, Lietuvos Respublikos Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo, Verslo apskaitos standartų ir Tarptautinių apskaitos standartų (įmonėms, kurių vertybiniais popieriais yra prekiaujama biržose).



Šaltinis: sudaryta autorės

### 1 pav. Apskaitos politikos pasirinkimas

1 paveiksle matome, kad apskaitos politikos pasirinkimą įmonėje lemia makroekonominiai veiksniai, apskaitos teorijos, kurioms įtaką daro mikroekonominiai veiksniai. Taip pat paveikle galima matyti, kam tolesniuose etapuose įtaką darys būtent apskaitos politikos pasirinkimas. Tai yra – nuo apskaitos politikos pasirinkimo priklausys įmonės finansinių ataskaitų parengimas bei jų atskleidimo lygis.

Tyrinėdami apskaitos politikos aspektus lietuvių autoriai (Rudžionienė, 2004; Kalčinskas 1996, Deveikis 2001, Bružauskas 2004) nurodo, kad įmonės apskaitos politikos elementai dažniausiai yra grupuojami pagal tris aspektus: organizacinį, techninį ir metodinį apskaitos aspektus:

**1. Organizacinis aspektas.** Remiantis šiuo aspektu koncentruojamasi į: apskaitos organizavimo būdus, buhalterijos padalinio struktūrą, jo darbuotojų pareigų ir atsakomybės paskirstymą, komercines paslaptis bei valdymo apskaitą;

**2. Techninis aspektas.** Šis aspektas apima apskaitos sistemą, naudojamą įmonėje, dokumentų formas ir jų apyvartą, atskaitomybės formą, laikotarpio pabaigos procedūras ir dokumentų saugojimo tvarką;

3. **Metodinis aspektas.** Aspektas svarbus kalbant apie ilgalaikio turto apskaitą, trumpalaikio turto apskaitą, išpareigojimų apskaitą, nuosavo kapitalo apskaitą bei pajamų ir sąnaudų pripažinimą. (Ružionienė K. ir Kanapickienė R. 2006).

Kaip vieną iš svarbiausių apskaitos politikos aspektų Bružauskas (2004) nurodo metodinį. Pasirinkimą motyvuodamas tuo, kad jis reikalinga atskleidimo momentu – metinėje finansinėje atskaitomybėje. Taip pat teigiama, kad labai svarbus šio aspekto vaidmuo dar yra ir todėl, kad jis apima sudėtingų sprendimų priėmimą, kai yra pasrienkami apskaitos metodai, parodantys, kokia apskaitos politika – pelną didinanti ar pelną mažinanti – bus suformuota.

2 lentelė

### Įmonės apskaitos politikos elementai

<i>Organizacinis aspektas</i>	<i>Techninis aspektas</i>	<i>Metodinis aspektas</i>
Apskaitos organizavimo būdas	Apskaitos sistema	Bendrieji apskaitos principai
Buhalterijos struktūra ir pareigų paskirstymas	Dokumentų formos ir jų apvarta	Ilgalaikio turto apskaita
Buhalterijų atsakomybės padalijimas	Laikotarpio pabaigos procedūros	Turto įvertinimas
Buhalterija įmonės valdymo sistemoje	Atskaitomybės forma	Pinigų apskaita
Buhalterijų kvalifikacijos kėlimas	Dokumentų saugojimo tvarka	Mokesčių skaičiavimo metodika
Apsirūpinimas normine ir metodine literatūra	Apskaitos kompiuterizavimas	Išpareigojimų apskaita
Komercinių ir tarnybinių paslapčių objektų nustatymas ir šių paslapčių apsauga	Mokesčių skaičiavimas	Nuosavo kapitalo apskaita
Vidinės kontrolės sistema		Atsargų apskaita
Mokesčių apskaitos organizavimas		

Šaltinis: Sudaryta autorės pagal Rudžionienę K. 2004

Pats svarbiausias organizacinis apskaitos politikos elementas – apskaitos organizavimo būdas (K. Rudžionienė, 2004). Būtent nuo šio elemento priklauso, kaip bus tvarkoma apskaita įmonėje: ar apskaita bus tvarkoma atskirame struktūriniame padalinyje, ar pavesta vyriausiajam buhalteriu, ar pagal sutartį apskaitą tvarkys specialiai pasamdytą įmonė, ar (individualiose

įmonėse) pats savininkas. Taip pat iš organizacinių aspektų išskiriamas mokesčių apskaitos organizavimas (G. Deveikis 2001), kadangi organizuojant finansinę apskaitą svarbu ne tik atspindėti teisingą ir tikrą įmonės finansinę būklę, tačiau taip pat – teisingai suskaičiuoti mokesčius.

Iš techninių apskaitos politikos elementų į svarbiausiųjų sąrašą yra iškeliami: apskaitos sistema (ar taikoma paprastoji ar dvejetainė), individualaus sąskaitų plano parinkimas, pirminių dokumentų ir apskaitos registrų formų ir apyvartos pasirinkimas, tokių laikotarpio pabaigos procedūrų kaip inventorizacija, koreguojantys ir uždarantys įrašai nustatymas bei atskaitomybės formų ir jų saugojimo tvarkos nuostatos.

Iš metodinių aspektų, dažniausiai svarbiausiais nurodomi šie: ilgalaikio turto, atsargų, pinigų, įsipareigojimų, savininkų kapitalo apskaitos bei pajamų ir sąnaudų pripažinimo tvarkos (K. Rudžionienė, 2004).

Stambiose ir smulkiose bei vidutinėse įmonėse apskaitos politikos sudėtis (elementų kiekiai ir tai, kaip jie sugrupuoti) gali skirtis. Taip pat įmonės apskaitos politika skirsis ir priklausomai nuo to, ar apskaitą svarkys vienas ar keletas buhalterių, ar savininkas, ar apskaitos paslaugas teikianti įmonė.

Nuo metodinių aspektų didžiaja dalimi priklauso ir finansinės atskaitomybės rezultatai. Įmonės vadovas, iš keleto apskaitos metodų alternatyvų pasirinkdamas vieną nuprendžia, kokia apskaitos strategija bus taikoma praktiškai ar pelną didinanti, ar – mažinanti. Be to, įmonės apskaitos informacijos varototojams pravartu žinoti, kokie veiksniai įtakojo vienokią ar kitokią apskaitos informacijos pasirinkimą.

Būtent įmonės apskaitos politika metodiniu aspektu yra svarbi kalbant apie tam tikrų veiksnių įtaką įmonės apskaitos politikai, kuomet yra nagrinėjama, ar ji yra pelną didinanti, ar pelną mažinanti. Nuo metodiniu aspektu išskirtų įmonės apskaitos politikos metodų pasirinkimo priklausys, ar įmonėje bus taikoma pelną didinanti, ar pelną mažinanti apskaitos politika. Įmonės, remdamosi apskaitą reglamentuojančiais norminiais aktais ir savo tikslais bei informacijos poreikiu, pasirenka arba pelną mažinančią, arba pelną didinančią apskaitos politiką. Anot Varanavičiūtės ir Palubinskienės (2008) pelną didinantys apskaitos politikos metodai yra nurodomi 3 lentelėje.

**Pelną didinantys ir pelną mažinantys apskaitos politikos metodai**

<i>Pelną didinantys apskaitos politikos metodai</i>	<i>Pelną mažinantys apskaitos politikos metodai</i>
FIFO įkainojimo būdas,	LIFO įkainojimo būdas,
Tiesiogiai proporcingas (tiesinis) nusidėvėjimo metodas.	Pagreitinto nusidėvėjimo metodai (dvigubai mažėjančios vertės, metų skaičiaus).
Didesnė ilgalaikio materialaus turto likvidacinė vertė.	Mažesnė ilgalaikio materialaus turto likvidacinė vertė.
Mažesnė ilgalaikio materialaus turto minimali savikaina.	Didesnė ilgalaikio materialaus turto minimali savikaina.
Ilgalaikio turto apskaitymas perkainota verte	Ilgalaikio turto apskaitymas savikainos būdu

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Craig ir J. Diga, R. M. Bowen, L. DuCharme bei D. Shores (1995) (Varanavičiūtė I., Palubinskienė S. 2008),

Kai naudojamas FIFO metodas, apskaičiuojant sunaudotų produkcijai gaminti ar parduoti atsargų savikainą, daroma prielaida, kad pirmiausiai parduodamos arba sunaudojamos anksčiausiai įsigytos atsargos, o tai didina įmonės pelną (Varanavičiūtė I., Palubinskienė S. 2008). LIFO metodo naudojimas pelną sumažina. Taip pat pelną sumažina ir konkrečių kainų metodas.

Pasak Varanavičiūtės I. ir Palubinskienės S. (2008) ilgalaikio turto įkainojimo būdas taip pat parodo, kokią apskaitos politiką (pelną didinančią ar pelną mažinančią) įmonė pasirinko. Ilgalaikio materialaus turto įkainojimas perkainojimo būdu priskiriamas pelną mažinančiai apskaitos politikai, o savikainos būdu – pelną didinančiai apskaitos politikai. Christie A.A. ir Zimmerman J. L. (1994) kaip didžiausią įtaką įmonės veiklos rezultatui nurodė ilgalaikio turto nusidėvėjimo metodo pasirinkimą. Ilgesni nusidėvėjimo periodai, tiesinis ilgalaikio materialiojo turto nusidėvėjimo metodas ir FIFO atsargų įkainojimo būdas traktuojami kaip didinantys pelną, o trumpesni nusidėvėjimo periodai progresyviniai ilgalaikio materialiojo turto nusidėvėjimo metodai bei LIFO atsargų įkainojimo būdas – mažinantys pelna apskaitos politikos metodai. (Diga G.S., Bowen R. M., DuCharme L., Shores D., (1995). Taip pat manytina, kad įmonės pasirinkta didesnė likvidacinė ilgalaikio materialiojo turto vertė bei mažesnė minimali ilgalaikio materialiojo turto savikaina didina pelną, o mažesnė likvidacinė ilgalaikio materialiojo turto vertė bei didesnė minimali ilgalaikio materialiojo turto savikaina jį mažina. (Varanavičiūtė, Palubinskienė 2008).



Išanalizavus įvairių autorių apskaitos politikos apibrėžimus, galima teigti, kad: *apskaitos politika – tai tam tikrų apskaitos būdų, metodų ir taisyklių visuma, naudojama įmonės finansinėms ataskaitoms standartizuoti bei įstatymams, norminiams aktams neprieštaraujantiems apskaitos procesams įmonėje vykdyti, užtikrinant vidinių ir išorinių informacijos vartotojų poreikius.* Finansinės apskaitos teorijos daro įtaką apskaitos politikai, o pastaroji nulemia apskaitos praktiką arba atvirkščiai - apskaitos praktika daro įtaką apskaitos politikai per apskaitos teoriją, ekonomines sąlygas bei politinius veiksnius. Įmonės apskaitos politikos pasirinkimą lemia iš makroekonominės (socialiniai, ekonominiai, politiniai) ir mikroekonominės aplinkos (konkretūs įmonės bruožai) kylantys veiksniai. Kaip didžiausią įtaką apskaitos politikos pasirinkimui darančius veiksnius reikėtų išskirti apskaitos teorijas ir įmonės charakteristikas. Analizuojant apskaitos politikos elementus dažniausiai yra naudojamas metodinis apskaitos aspektas, kuriuo remiantis buvo išskirti pelną mažinantys ir pelną didinantys apskaitos politikos elementai.

## **1.2 Kapitalo struktūros poveikis apskaitos politikos pasirinkimui**

Analizuojant kapitalo struktūros poveikį apskaitos politikai galima remtis pozityvine arba normatyvine ekonominėmis teorijomis. Pozityvinė ekonomika tai ekonomikos šaka kuri aprašo ir aiškina ekonomikos fenomenus. Pozityvinė ekonomikos teorija yra sietina su konkrečių faktų ir duomenų suradimu užduodant klausimus: „Kas vyksta?“ ir „Kaip veikia ekonomika?“. Siekiama atskleisti, parodyti, kaip veikia visa ekonomika ar konkreti jos dalis. Remiantis surinktais faktais iškeliamos hipotezės, po to suformuojamos teorijos ir principai. (Wong, 1987). Tuo tarpu normatyvine ekonomikos teorija besiremiantiems specialistams neužtenka kaip (pozityvinės teorijos šalininkams) žinoti faktus. Jiems rūpi išsiaiškinti, kaip pati ekonomika turėtų veikti, įvertinant tikslus ir galimus sprendimus bei jų padarinius. Normatyvinės ekonomikos teoretikų analizė remiasi klausimu: „Kaip turėtų būti?“ (Wong, 1987).

Remiantis pozityvine teorija galima paaiškinti ir prognozuoti apskaitos politikos pasirinkimą skirtingose įmonėse. Naudojantis pozityviaja apskaitos teorija siekiama nustatyti, kokį konkretų metodą naudos įmonė arba kokio nenaudos, tačiau čia atsiribojama nuo pasiūlymų, kokį metodą įmonė turėtų naudoti. (Watts, Zimmerman, 1979). Remiantis normatyviniu požiūriu į apskaitos politikos pasirinkimą yra analizuojama ne tai, kokios informacijos žmonės nori, bet tai, kokios jiems reikia. Pavyzdžiui, kaip tvarkyti apskaitą, kokiais veiksniais remiantis pasirinkti apskaitos politiką ir kokiais reikalavimais vadovautis.

Pagal pozityvųjį požiūrį į apskaitos teoriją siekiama sugeneruoti ir patikrinti hipotezes apie veiksnius, lemiančius apskaitos praktiką. Pozityviosios apskaitos teorijos tikslas – paaiškinti ir prognozuoti apskaitos politikos pasirinkimą skirtingose įmonėse, tačiau šiuo atveju nieko nesakoma apie tai, koks metodas turėtų būti naudojamas (Rudžionienė, 2004). Kaip teigia Kabir M. A. (2010) pozityvioji apskaitos teorija pasitarnavo mokslininkams tiriant ryšius tarp įmonės apskaitos skaičių ir akcijų kainų, pelningumo bei įmonės vadovų įtakos apskaitos politikos pasirinkimui. Anot Ball (2003), pozityvioji apskaitos teorija pasirodė kaip naujas drąsus požiūris aiškinant ir nuspėjant realų apskaitos politikos pasirinkimą. Pagal šią teoriją, kurios ištakų ieškoti reikėtų atstovavimo ir kontraktų išlaidų teorijose, apskaitos politikos pasirinkimas yra suvokiamas išsamiais, racionaliais sprendimais, kuriuos daro savo naudą norintys padidinti vadovai. (Ball, 2003). Labai svarbi pozityvinė apskaitos teorija kalbant apie įmonės vadovų įtaką apskaitos politikos pasirinkimui. Kaip tvirtino Watts ir Zimmerman (1979), vienintelė apskaitos teorija, kurios prognozės atitiks analizuotą fenomeną, - ta, kuri pagrįsta savos naudos užtikrinimu. Šiuo Watts ir Zimmerman teiginiu galima paaiškinti, kertinį pozityviosios apskaitos teorijos akmenį, teigiantį, kad: žmonės stengiasi maksimizuoti asmeninę naudą ir dėl to elgiasi egoistiškai.

Pozityvioji apskaitos teorija ir jos esmė remiasi prielaidomis, kad:

1. Sprendimų priėmėjus motyvuoja pakankamai siauri savanaudiški, o ne visuomeniniai tikslai.

2. Įmonė gali būti traktuojama kaip ryšys, jungiantis suinteresuotas grupes. (Rudžionienė, Zinkevičienė (2005). Taigi šios prielaidos leidžia tvirtinti, kad apskaitos politikos pasirinkimas gali būti nulemtas savanaudiškų įmonėje sprendimus priimančių asmenų tikslų bei įtakotas tam tikrų tiek vidinių, tiek išorinių susidomėjusių asmenų grupių interesais.

Remiantis pozityviaja apskaitos teorija teigiama, kad įmonės vadovai ir akcininkai, būdami racionalūs, stengiasi didinti asmeninę naudą, susijusią su jų atlygio dabartine verte. Tvirtinama, kad įmonė egzistuoja kaip formalios ir neformalios sutartys tarp savanaudiškai nusiteikusių asmenų grupių. Šių kontraktų sudarymas, o taip ir ir nutraukimas yra sudėtingas procesas (Hendriksen, Breda 2000). Anot Rudžionienės (2004), į daugumą formalių sutarčių dažnai yra įtraukiami ir apskaitos duomenys: darbuotojų motyvavimo sistemos bei paaukštinimo galimybės, kurie gali priklausyti nuo konkrečių planų įgyvendinimo arba nuo grynojo pelno. Tiekėjų sutartyse gali būti apibrėžiami finansavimo ir likvidumo apribojimai. Skolintojai sudaromose sutartyse, kaip apsauginius elementus gali nurodyti įvairius finansinius rodiklius: finansinį svertą ar minimalų apyvartinio kapitalo lygį. Šios sąlygos yra aktualus veiksnys kai kurioms asmenų grupėms ir lemia

tai, kad įmonės vadovas stengsis įgyvendinti sutartyje numatytus punktus, pasirinkdamas tam tikrą apskaitos politiką.

Pozityviojoje apskaitos teorijoje yra gausu įmonės elgesio prognozių (Iatridis, Valahi 2010), kurias galima susieti ir su apskaitos politikos pasirinkimu. Pavyzdžiui, teigiama, jog finansinėje atskaitomybėje leidžiamas lankstumas gali priversti įmones elgtis oportunistiškai. Dėl to įmonės gali apskaičiuoti apskaitos politikos ar reguliavimo įsisavinimo laiką, siekdamos paveikti pardavimų pajamas ir akcijų grąžą. Įmonės yra linkusios labiau atskleisti teigiamą, o ne neigiamą apskaitos informaciją. Dėl šios priežasties, jos remiasi savo apskaitos politika, norėdamos įgyvendinti savo finansinius įsipareigojimus ir skolos sutartis, išvengiant politinių ir kontrolės kaštų.

Anot Iatridis I. ir Valahi G. (2010), stambioms įmonėms, kurių politiniai ir finansiniai sprendimai yra vieši, stengsis suvienodinti pardavimų pajamas ir pateikti kuo geresnį savo finansinį vaizdą. Taigi, tokio tipo įmonėms renkantis apskaitos politiką yra būdingi šie bruožai:

1. Kadangi įmonės vadovai turi ypatingai didelę įtaką apskaitos politikos pasirinkimui ir informacijai, pateikiamai akcijų rinkos dalyviams, jų elgesys dažnai būna oportunistinis įmonės veikla suinteresuotų asmenų atžvilgiu.

2. Įmonė gali nukelti pajamų pripažinimą į ateities ataskaitinius laikotarpius, siekdama sumažinti dabartinio ataskaitinio laikotarpio mokesčius.

3. Vadovai, turintys teisę varijuoti akcijų ir obligacijų išleidimu yra linkę rinktis savarankišką apskaitos politiką, norėdami padidinti dabartinių ir būsimų laikotarpių atlyginimą.

4. Vadovai taip pat daro įtaką apskaitai norėdami sėkmingai įgyvendinti apskaitos reglamentavimo ir skolų sutarčių straipsnių reikalavimus.

5. Vadovai yra linkę naudoti pajamas didinančią apskaitos politiką siekdami teigiamai paveikti dividendų mokėjimus, rinkos vertę ir atrodyti patraukliai investuotojams.

Vadovai, gali naudoti pardavimų valdymo technikas, norėdami išvengti ar sumažinti politinius ar atstovavimo išlaidas, patikrinimus bei siekiant patenkinti investuotojų ir finansinėmis prognozėmis nustatytų lūkesčius. Įmonės taip pat gali reguliuoti pardavimų ir perleidimo pajamas iš „gerų“ laikų į „blogus“ taip neleisdamos nukristi akcijų vertei. Pardavimų pajamų valdymas gali būti pasiektas tuomet, kai įmonė paskirsto tam tikrus pajamų ir sąnaudų tipus per skirtingus apskaitos periodus arba klasifikuoja tam tikrus pajamų dalis, pavyzdžiui, įprastinės ir neįprastinės veiklos. Į pardavimo pajamų valdymą taip pat įtraukiamos tinkamai struktūrizuotos įmonės

operacijos, siekiant gauti užsibrėžtus rezultatus, laiku sužinoti teigiamą ir neigiamą informaciją ir diegti apskaitos taisykles ir politiką (Iatridis G., Valahi S., 2010).

Pagrindinis veiksnys, motyvuojantis vadovą pasirinkti vienokią ar kitokią apskaitos politiką yra savanaudiški interesai, dėl to, remiantis atstovavimo teorija, įmonės vadovas pasirenka tokį apskaitos metodą, kuris būtent jam atneš daugiausiai naudos. Veiksniai, darantys įtaką šiam jo pasirinkimui yra apibendrinti pagrindinių pozityviosios apskaitos teorijos hipotezių (Zinkevičienė D., Rudžionienė K., 2005).

Vadovų elgesį, pasirenkant apskaitos politiką, galima paaiškinti ir prognozuoti trimis pagrindinėmis pozityviosios apskaitos teorijos hipotezėmis: vadovų premijavimo, finansinio sverto ir įmonės dydžio. (Watts R. ir Zimmerman J. 1986). **Vadovų premijavimo hipotezė** teigia: *ceteris paribus*, įmonės vadovai, kurių atlygis ir (arba) premijos priklauso nuo veiklos rezultatų, yra labiau linkę pasirinkti apskaitos metodus, perkeliančius pelną iš būsimų laikotarpių į dabartinį. (Watts R. ir Zimmernam J. 1986).

**Įmonės dydžio hipotezė** teigia, kad *ceteris paribus*, kuo įmonė didesnė, tuo jos vadovai labiau linkę pasirinkti apskaitos metodus, kurie uždirbtą pelną iš ataskaitinio laikotarpio perkeltų į būsimuosius. (Zimmernam J., 1986). Kalbant apie šią hipotezę, Gagnon J. M. (1967), Zimmernam J. (1986), Ball R., Foster G. (1982), Leftwich R.W. (1982) kaip labai svarbią hipotezės dalį išskyrė politinį matomumą (kuo įmonė didesnė, tuo labiau ji matoma) bei konkurencinį pranašumą ir mažesnes informacijos apdorojimo išlaidas. Politinis matomumas siejamas su pelningumu (kuo įmonė pelningesnė, tuo labiau atoma) bei priklausomumu tam tikrai pramonės šakai, kuri yra aktyvi politiškai.

Remiantis **finansinio sverto hipoteze**: *Ceteris paribus* kuo didesnis skolinto kapitalo ir nuosavo kapitalo santykis, tuo įmonės vadovai labiau linkę pasirinkti apskaitos procedūras, kurios padidintų ataskaitinio laikotarpio pelno dydį ateinančių laikotarpių sąskaita (Watts R., Zimmerman J. 1986, 1990), galima teigti, kad padidėjusios ataskaitinio laikotarpio pelnas sumažins finansinių įsipareigojimų nevykdymo tikimybę.

Daugumoje skolos sutarčių, yra numatyti punktai, kurių besiskolinantysis turi laikytis skolos termino metu. Pavyzdžiui, besiskolinanti įmonė turi pasižadėti užtikrinti tam tikrą, iš anksto nustatytą skolos ir nuosavo kapitalo, palūkanų padengimo, apyvartinio kapitalo, ir (arba) akcininkų nuosavybės dalies lygį. Jei šios sąlygos yra pažeidžiamos, remiantis skolos sutartimi gali grėsti tokios baudos, kaip dividendų suvaržymai ar papildomas skolinimasis (Zinkevičienė D., Rudžionienė K., 2005). Be to, skolos sutartyse gali būti numatytos tam tikros sąlygos, kurių įmonė

įsipareigoja laikytis. Tai gali būti finansinio sverto dydis, likvidumas ir pelningumas. Anot Watts J. ir Zimmerman (1986), yra tikima, kad kuo labiau įmonė artėja prie apskaita grįsto skolos sutarties straipsnio sulaužymo, tuo labiau tikėtina, jog bus pasirinkta apskaitos politika, įgalinanti užfiksuoti aukštesnį pardavimo pajamų dydį. Tai daroma siekiant išvengti sutarties sulaužymo ir iš to kylančių išlaidų.

Kuo didesnis skolinto ir nuosavo kapitalo santykis, tuo labiau įmonė yra suvaržyta skolos sutarties. Kuo labiau įmonė yra suvaržyta skolos sutarties, tuo didesnė tikimybė, kad ši sutartis bus pažeista ir, kad bus patiriamos finansinių įsipareigojimų nemokėjimo išlaidos. Vadovai, besinaudojantys galimybe laisvai pasirinkti pelną padidinančius apskaitos metodus, susilpnina skolos suvaržymus ir sumažina finansinių įsipareigojimų nemokėjimo išlaidas (Watts R., Zimmerman J, 1990). Taigi, anot Press E. ir Weintrop J. (1990) pagal finansinio sverto hipotezės prielaidas, kuo įmonė yra labiau linkusi nesilaikyti skolos sutartyje nustatytų įsipareigojimų, tuo didesnė tikimybė, kad ji naudos pelno nepastovumą didinančius apskaitos metodus. D. Zinkevičienė ir K. Rudžionienė (2005) tvirtina, kad tos įmonės, kurios dažniau sulaužo skolos sąlygas bus ne tik linkusios naudoti pelno nepastovumą didinančius metodus, o konkrečiai – bus pasirinkta apskaitos politika, padidinanti dabartinio laikotarpio pajamas, taip sudarydama sąlygas itin didelei įsipareigojimų nevykdymo tikimybei ateityje.

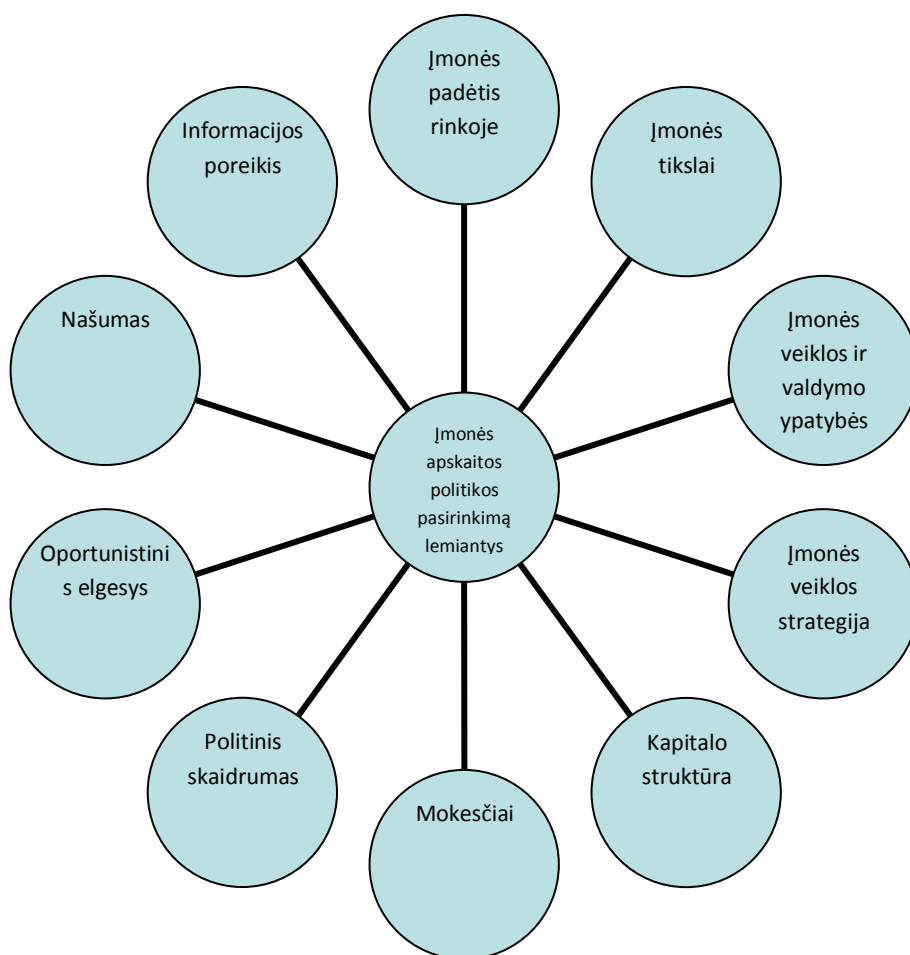
Taigi, didesnis finansinis svertas skatina įmonės vadovybę rinktis tokį apskaitos būdą, kuris leistų ataskaitinio laikotarpio pelną padidinti būsimųjų sąskaita. Taip atsitinka dėl to, kad esant santykinai aukštam finansiniam svertui, įmonės veiksmus gali riboti skolos sutartys ir ji, norėdama išvengti sutartyje numatytų sankcijų bei neigiamos reputacijos rinkoje susiformavimo, stengsis, kad pasirinkta apskaitos politika leistų užtikrinti reikalingą ataskaitinio laikotarpio pardavimo pajamų kiekį fiksuojamą finansinėse ataskaitose.

Remiantis aukščiau išvardintais teiginiais, galima teigti, kad įmonei pasirenkant apskaitos politiką didelę įtaką turės kapitalo struktūra. Kuo didesni įmonės įsipareigojimai, tuo pasak finansinio sverto hipotezės, įmonė bus labiau linkusi taikyti pelną didinančią apskaitos politiką.

K. Rudžionienė ir D. Zinkevičienė (2005) tyrusios Lietuvos smulkių ir vidutinių bei stambių įmonių finansinio sverto įtaką apskaitos metodo pasirinkimui, remdamosi savo bei užsienyje atliktų tyrimų rezultatais teigė, kad finansinis svertas nėra indikuojamas kaip svarbus elementas, implikuojantis apskaitos politikos pasirinkimą. Buvo nustatyta labai silpna priklausomybė tarp finansinio sverto bei apskaitos metodo pasirinkimo. Taip pat buvo nustatyta, kad 91 procentas mažų ir vidutinių bei stambių įmonių naudoja pajamas didinantį - tiesinį nusidėvėjimo ir 78 procentai taip pat pajamas didinantį FIFO atsargų įkainojimo metodą.

Dhaliwal D. S. (1980) ištyręs įmonė kapitalo struktūrą pasirenkamai apskaitos politikai nustatė, kad tie apskaitos politikos metodai, kurie atskleidžia pardavimo pajamų ar nuosavo kapitalo sumažėjimą ar padidėjimą gali lemti tai, kad įmonė sulaužys sudarytos paskolos sutarties sąlygas. Dėl to Dhaliwal D. S. (1980) iškėlė hipotezę, kad įmonės, kurių skolos lygis įmonės kapitalo struktūroje yra didesnis, sieks išvengti tokių tokių apskaitos politikos metodų, kurie galėtų daryti įtaką paskolos sutarties sąlygų sulaužymui.

Pagal pozityviosios apskaitos teorijas yra išskiriama, kad apskaitos politikos pasirinkimui daro įtaką įmonės padėtis rinkoje, jos tikslai, veiklos ir valdymo ypatybės, strategija, nuosavybės forma, paskaitai keliami uždaviniai, aprūpinimas kvalifikuotais darbuotojais, įmonės dydis, pelningumas, oportunistinis elgesys, kapitalo struktūra. K. Rudžionienė (2004) prie apskaitos politikos pasirinkimą lemiančių veiksnių dar išskyrė mokesčius, o Gopalakrishnan (1994) buvo pabrėžęs ir politinio skaidrumo svarbą, Hothausen (2003) – oportunistinį elgesį, našumo užtikrinimą ir informacijos poreikį (2 paveikslas).



Šaltinis: sudaryta autorės

## 2 pav. Įmonės apskaitos politiką lemiantys veiksniai

2 paveiksle pavaizduoti įvairių autorių nurodyti ir išdiskutuoti apskaitos politikos pasirinkimą sąlygojantys veiksniai.

### **1.3. Kapitalo struktūros poveikis apskaitos politikos atskleidimui**

Įmonės apskaitos atskleidimo klausimas buvo analizuotas ne kartą. Didelį indėlį į apskaitos atskleidimo tyrinėjimų sferai suteikė tokių autorių kaip Cerf A. R. (1961) darbai, Firth M. (1979) tyrimų rezultatai, Verrechia R. (1983) įžvalgos, Housain M. (1995) palyginimai, Wattson A., Shrives P. ir Martson C. (2002) analizės ir kt.

Anot Dhaliwal (1982), įmonės dažniausiai vengia tokių apskaitos politikos metodų atskleidimo, kurie parodytų tai, kad įmonės pelnas kinta ir tokių, kurie suteiktų galimybę apskaičiuoti tokius rodiklius kaip likvidumas ar finansinis svertas. Tuo tarpu, Iatridis G. (2008) teigia, kad įmonės yra labiau linkusios atskleisti tokius apskaitos politikos elementus, kurie parodytų pajamų stabilumą bei nupieštų solidų įmonės finansinį vaizdą potencialiems investuotojams. Taigi, siekdamas atrodyti patraukliai tiek kapitalo, tiek pinigų rinkose, įmonės stengiasi atskleisti kuo daugiau apskaitos politikos elementų (be abejo, prieš tai užsitikrinus tinkamą apskaitos politikos metodų naudojimą). Įmonės dažnai atskleidžia apskaitos politikos informaciją, kuri parodo didesnius įmonės dydžio, augimo ar finansinio sverto rodiklius (Iatridis G., 2008). Iatridis (2008) atliko tyrimus, kuriais buvo įrodyta, kad netgi tam tikros jautrios apskaitos politikos atskleidimas neigiamai nepaveikė įmonės pelningumo. Netgi priešingai – buvo užfiksuota, kad įmonių teikusių detalesnę informaciją apie apskaitos politiką, pelningumo rodikliai buvo didesni. Apskaitos politikos atskleidimo elementus taip pat nagrinėjo Lang ir Lunholm (1996), kurie ištyrė, kad visos įmonės apskaitos politikos atskleidimo lygis yra neigiamai susijęs su analitiku prognozių klaidos tikimybe ir tirtų JAV įmonių imties dispersija. Vadinasi, kuo daugiau apskaitos politikos elementų įmonė atskleidžia, tuo didesnė tikimybė, kad bus atliktos teisingos finansinės prognozės.

Įmonės apskaitos atskleidimas, anot Wattson A. (1994) gali būti keliariopas: spaudos pranešimai, duomenų teikimas finansų analitikams, ataskaitos akcininkams bei apskaitos duomenų pateikimas finansininėse ataskaitose, tiksliau – aiškinamajame rašte. Apskaitos politikos atskleidimas gali būti paaiškintas remiantis *atstovavimo teorija* (Hossain M., 1994). Jos pagrindinė nagrinėjamoji problema yra vadovo-agento problema, kylanti iš teisių valdyti įmonę ir pačios įmonės nuosavybės teisių turėjimo (Jensen M. C., Meckling W. H., 1976). Pagrindinis veiksnys, motyvuojantis vadovą pasirinkti vienokią ar kitokią apskaitos politiką yra savanaudiški interesai,

dėl to, remiantis *atstovavimo* teorija, jis pasirenka tokį apskaitos metodą, kuris būtent vadovui atneš daugiausiai naudos. Veiksniai, darantys įtaką šiam jo pasirinkimui yra apibendrinti pagrindinių pozityviosios apskaitos teorijos hipotezių (Zinkevičienė D., Rudžionienė K., 2005). Remiantis atstovavimo teorija, galima teigti, kad atstovavimo išlaidos priklauso nuo įmonės dydžio, finansinio svorto ir įmonės padėties akcijų biržoje. Anot Wattson A. (2002) pagal atstovavimo teoriją, įmonės, kurios skolos dydis kapitalo struktūroje yra didesnis, turėtų atskleisti daugiau apskaitos politikos informacijos, kad patenkintų skolintojų interesus. Tokiu būdu, atskleidžiant daugiau finansinės informacijos ir padidinant skaidrumą sumažėja kapitalo išlaidos.

*Signalų teorija*, sukurta Spence M. 1973 metais, aiškino elgesį darbo rinkoje, tačiau taip pat gali būti naudinga aiškinantis apskaitos politikos atskleidimo laipsnį. Morris R. D. (1987) tvirtino, kad šios teorijos analizuojamoji problema yra informacijos rinkoje asimetriškumas. Signalas – tai yra reakcija į informacijos asimetriškumą. Kalbant apie apskaitos politikos atskleidimą, informacijos asimetriškumas susiformuoja tuomet, kai investuotojai neturi visos jiems reikalingos informacijos. Signalų teorija parodo, kaip informacijos asimetriškumas gali būti sumažintas. Pavyzdžiui, įmonės vadovai, norėdami atskleisti tik tai, kas juos ir įmonę visuomenės bei akcininkų akyse parodo kaip gerus sprendimų priėmėjus bei įmonę, turinčią stabilius finansinius rodiklius, nuslėps (ar nepateiks) tam tikros informacijos finansinėse ataskaitose, rinkoje susiformuos informacijos asimetriškumas. Nors vienam suinteresuotojui išsiaiškinus šį faktą, į rinką pasklinda signalas, kad tam tikros įmonės atskleidimo lygis yra dirbtinai sumažintas dėl savanaudiškų tikslų ir iškreipia bendrą rinkos vaizdą. Apie įmonę pasklinda signalas, kuris šiuo konkrečiu atveju byloja apie įmonės nepatikimumą.

Watson A. (2002) teigia, kad *signalų* teorijoje yra naudojami šie finansiniai rodikliai: investavimo, pelningumo ir efektyvumo. Laikoma, kad juos pateikiančios įmonės nori parodyti atskleidžiančios didelį mastą savo apskaitos politikos. Ross A. (1977) teigė, kad skolos apimtys padidėjimas įmonės kapitalo struktūroje duoda teigiamą signalą skolintojams ir visuomenei apie įmonę. Tuo tarpu Myers ir Majluf (1984) tvirtino esą priešingai – nenumatytas skolos padidėjimas įmonės kapitalo struktūroje siunčia neigiamą signalą.

Norint paaiškinti laisvanorišką įmonės apskaitos politikos informacijos atskleidimą yra naudojamos sisteminės finansinės apskaitos teorijos: *legitimumo* (angl. legitimacy) ir suinteresuotųjų (angl. stakeholders). Šios abi teorijos visuomenę, politiką ir ekonomiką traktuoja kaip neskaidomus elementus. Iš to kyla ir teiginys, jog „įmonės ataskaitos negali būti neutralios ir nešališkos, nes jos yra įmonės ir ją supančios aplinkos tarpusavio apsikeitimo produktas. Taigi ir įmonės pateikiamos ataskaitos yra socialiniai, ekonominiai bei politiniai dokumentai“ (Guthrie J.,



Parker L., 1990). Dowling J., Pfeffer J. (1975) teigia, kad įmonės veikia, norėdamos, kad jų veikla atitiktų, ar bent jau neprieštarautų visuomenės, kurioje jos veikia socialinėms vertybėms. Visas procesas, kurio metu įmonė stengiasi, kad šie du elementai sutaptų ir yra laikomas legitimumu. Anot jų legitimumas gali būti užtikrintas siekiant užtikrinti vyraujančio legitimumo apibrėžimo ir įmonės produkcijos, veiklos tikslų ir metodų suderinamumą; komunikacijos su visuomene metu pakeisti socialinio legitimumo apibrėžimą sau palankia linkme bei prisitaikyti prie vertybių, simbolių ir institucijų, turinčių stiprų legitimumo pagrindą komunikacijos būdu.

*Suinteresuotųjų teorijoje* yra išskiriamos grupės, galinčios paveikti įmonės tikslų siekimą arba pačios yra veikiamos įmonės tikslų (akcininkai, kreditoriai, darbuotojai, darbuotojų šeimos, vietinė valdžia ir ateities kartos) ir be kurių palaikymo įmonės liautųsi egzistavusios (Freeman R., Reed D., 1983). Išskiriama, kad apskaitos politikos atskleidimo informacija priklauso ne tik nuo įmonės vadovų ir buhalterių pasirinkimo, bet ir nuo tokių įmonės charakteristikų, kaip įmonės dydis, laisvoje apyvartoje esančios akcijos, pramonės šaka, ar įmonė kotiruoja akcijas JAV biržoje bei kapitalo struktūra (Lakhal F., 2009).

**Įmonės dydis** ir apskaitos informacijos atskleidimo laipsnis, pasak Xiao H (2004), yra susiję teigiamu ryšiu. Stambios įmonės yra labiau linkusios atskleisti apskaitos politikos informaciją, kadangi tai darydamos jos patiria mažesnes išlaidas nei smulkios įmonės. Įmonės apskaitos politikos atskleidimą stipriai įtakoja nuosavybės bei valdymo struktūra, kurią parodo *laisvoje apyvartoje esančių akcijų skaičius*. Įmonės, kurių kapitalas yra labiau išskaidytas, linkusios atskleisti apskaitos politikos informaciją, siekdamos sumažinti interesų konfliktus tarp įmonės vadovų ir akcininkų (Ho S. M, Wong K. S, 2001). *Pramonės šaka* taip pat daro įtaką įmonės pasirinktam apskaitos politikos atskleidimo laipsniui. Lakhal F. (2009) teigia, kad apskaitos politikos atskleidimo laipsnis dar skirsis ir įmonėse, kurių akcijomis yra prekiaujama JAV biržose ir tose, kurių akcijos kotiruojamos kitose pasaulio biržose. Dėl bendrai taikomų principų JAV įmonės turi atskleisti daugiau savo apskaitos politikos elementų.

**Kapitalo struktūra** - šis veiksnys daugelyje šaltinių taip pat yra išskiriamas kaip vienas iš apskaitos politikos atskleidimą įtakančių. Craig R. ir Diga J. (1998) ištyrė penkių pietų Azijos šalių (Singapūro, Malaizijos, Filipinų, Indonezijos ir Tailando) apskaitos politikos atskleidimo priklausomybę nuo įvairių veiksnių. Šio tyrimo metu buvo įrodyta, kad įmonių, kurių finansinis svertas didesnis, apskaitos politika yra atskleidžiama didesniu mastu. Platesnį apskaitos atskleidimą siūlė ir Jensen M.C. ir Meckling W.H. (1976) bei Smith C. ir Warner J. (1979). Įvertinę, kad atstovavimo išlaidos yra didesnės tose įmonėse, kurių kapitalo struktūroje skolinto kapitalo yra

daugiau nei nuosavo, teigė, egzistuoja teigiamas ryšys tarp plataus savanoriško apskaitos politikos atskleidimo ir finansinio svarto.

Apostolau A. K. , Nanopoulos K. A. (2009), atlikdami Graikijos įmonių tyrimą, priėjo išvadą, kad ryšys tarp apskaitos politikos atskleidimo ir kapitalo struktūros neegzistuoja. Šitoks rezultatas buvo argumentuotas nepalankia Graikijos finansine padėtimi tyrimu metu, kai įmonės nebuvo suinteresuotos viešu savo apskaitinių duomenų skleidimu. Lakhal F. (2008) atlikęs Prancūzijos įmonių tyrimą, teigė, kad įmonės nuosavo kapitalo struktūra (ar naudojamas keletas šalių kapitalas, ar tik prancūziškas) lemia tai, kokia apskaitos politikos informacija bus atskleista finansinėje atskaitomybėje (kuo didesnė užsienio kapitalo dalis nuosavybėje, tuo įmonė bus labiau linkusi atskleisti daugiau apskaitos politikos elementų). Tačiau tarp pačios kapitalo struktūros (finansinio svarto) ir savanoriškai atskleidžiamos apskaitos politikos užfiksuota neigiama priklausomybė. Taip atsitinka dėl laisvų pinigų srautų atstovavimo išlaidų, kurios priklauso nuo paskolų dydžio.

Kapitalo struktūros įtaką apskaitos politikos atskleidimui nagrinėdami Wallace (1994), Eng ir Mak (2003) teigė, kad ryšys tarp kapitalo struktūros ir apskaitos informacijos atskleidimo egzistuoja ir jis yra neigiamas. Tai yra - kuo didesnis skolos lygis, tuo labiau skolintojai bus suinteresuoti neatskleisti informacijos.

Apibendrinant skirtingose pasaulio šalyse atiktų tyrimų rezultatus matome, kad įmonės, kurių vertybiniais popieriais yra prekiaujama JAV biržose, dėl bendrai taikomų principų įmonės turi atskleisti daugiau apskaitos informacijos nei tos, kurių vertybiniai popieriai kotiruojami kitose šalyse. Taip pat įrodyta, kad Azijos šalyse veikiančios įmonės, kurių kapitalo struktūroje skolinto kapitalo yra daugiau nei nuosavo, atskleis didesnę apskaitos informacijos. Tuo tarpu Graikijoje atliktas šios šalies įmonių tyrimas parodė, kad kapitalo struktūra ir įmonės atskleidimo laipsnis yra tarpusavyje nesusiję rodikliai. O ištyrus Prancūzijos įmones buvo prieita išvados, kad kuo daugiau skolinto kapitalo naudoja įmonė, tuo mažiau apskaitos informacijos ji bus linkusi atskleisti. Taigi remiantis šių tyrimų rezultatais galima tvirtinti, kad šalies ekonominė bei politinė situacija, jos įstatyminė bazė lems tai, koku mastu bus pateikiama apskaitos informacija įmonės finansinėje atskaitomybėje.

## 2. KAPITALO STRUKTŪROS POVEIKIO APSKAITOS POLITIKAI TYRIMO METODOLOGIJA

### 2.1 Kapitalo struktūros sampratos problematika, jo skaičiavimo galimybės

Įmonės veikla gali būti finansuojama iš jos pačios resursų arba iš kitų šaltinių. Bockūnienė O. (2005) išskyrė, kad įmonės finansiniai ištekliai yra sudaromi iš išorinių ir vidinių šaltinių. Pastariesiems yra priskiriamas pelnas. Taigi, kaip teigė Kuizinaitė V. ir Paliulytė I. (2008), jeigu įmonė uždirba pakankamai pelno, kad patenkintų savo finansinius poreikius, ji gali nenaudoti išorinių finansavimo šaltinių. Jei pelno neužtenka arba įmonė turi nuostolių, tai tenka rinktis kitą veiklos finansavimo būdą.

Formuojant kapitalą nepaprastai svarbu yra jo racionalios struktūros pasirinkimas, kokiomis proporcijomis kapitalas bus paskirstytas tarp savininkų (nuosavas kapitalas) ir tarp skolintojų (skolintas kapitalas). Priimant šį sprendimą, reikia iš anksto numatyti, kokia dalis kapitalo bus savininkų ir kokia dalis bus skolinta. Anot Nedzvecko, Bagdzevičienės ir Dapkaus (2003), santykis tarp šių dviejų dydžių yra vadinamas finansiniu svertu. Tuo tarpu Pat O. C. (1998) apibrėžia, kad „kapitalo struktūra – tai įmonės formavimo procese naudojamas paskolų ir akcinio kapitalo derinys.“ Lygiai taip pat tvirtina ir Rutkauskas A. V. (2007), teigdamas, kad kapitalo struktūra – tai firmos finansavimo procese naudojamas paskolų ir akcinio kapitalo derinys. Pat O. C. (1998) nurodo tokį terminą, kaip tikslinė kapitalo struktūra, reiškiantį paskolos, privilegijuotųjų akcijų ir paprastųjų akcijų kapitalo derinį, kuriuo planuojama finansuoti investicijų poreikius. Nuo to, kokią kapitalo struktūrą pasirenka įmonė, labai stipriai priklauso ateities rizikos lygis bei pelningumas.

Mackevičius J. ir Poškutė D. (2003) finansinį svertą įvardina kaip racionalią įmonės finansavimo išteklių struktūrą, teigdami, kad nuo jos itin priklauso įmonės finansinis stabilumas bei veiklos rizikos lygis. Šie autoriai taip pat išskyrė tokius nuosavo ir skolinto kapitalo bruožus: nuosavas kapitalas investuotojui niekada negarantuoja pelningos veiklos, taip pat nėra numatomas investicijų grąžos grafikas, tačiau nuosavas kapitalas yra stabilesnis, kadangi dividendai nebūtinai turi būti išmokami ir priešingai – skolintą kapitalą reikia sugražinti terminui pasibaigus. Jei įmonė negali sumokėti skolos ar palūkanų, akcininkai gali prarasti įmonės kontrolės galimybę. Tačiau, anot Mackevičiaus J. ir Poškutės D. (2003), dėl sąlyginio palūkanų išlaidų pastovumo tol, kol jos yra mažesnės už pelną, kurį įmonė gali uždirbti už tas skolintas lėšas, įmonė gauna pelną. Taip pat yra nurodoma palūkanų privilegijos prieš dividendus, kadangi dividendai yra išdalinami savininkams paskirstant pelną, o palūkanos yra finansinės išlaidos, palūkanos mažina įmonės pelną.

Tuo atveju, kai įmonė patiria nuostolius, palūkanų išlaidos bus išmokėtos, tačiau dividendai akcininkams – greičiausiai ne.

Kalbant apie nuosavo kapitalo privalumus reikėtų išskirti tai, kad jis yra stabilesnis. Kaip teigė Kuizinaitė V. ir Paliulytė I. (2008), nuosavas kapitalas yra stabilesnis, nes jis labiau priklauso nuo esamos įmonės finansinės būklės, esamų aplinkybių. Taigi, kuo daugiau nuosavo kapitalo įmonė naudos, tuo silpniau ji priklausys nuo kreditorių. Visgi nuosavo kapitalo kaina yra brangesnė nei skolinto, taigi per didelė savininkų nuosavybės dalis kapitale – įmonei nenaudinga.

4 lentelė

#### Esminiai turto finansavimo šaltinių skirtumai

<i>Požymiai</i>	<i>Kapitalo rūšis</i>	
	Nuosavas	Skolintas
Įmonės valdymo teisė	Suteikia	Nesuteikia
Teisė į pelno ar turto dalį	Suteikia	Suteikia
Kapitalo gražinimo terminai	Nenustatomi	Nustatomi pagal sutartį

Šaltinis: Mackevičius J., Poškaitė D., *Finansinio sverto apskaičiavimas ir interpretavimas*, „Ekonomika“, 2003 m. p. 1.

Kapitalo struktūros pasirinkimas, anot Clarck M. W. (1993) lemia ir būsimus pinigų srautus, todėl tinkamas nuosavybės ir įsipareigojimų parinkimas yra svarbus ir investuotojams. Svarbu išlaikyti tokį skolinto ir nuosavo kapitalo santykį, kuris rodytų pusiausvyrą, garantuojančią įmonė veiklos stabilumą (Mackevičius J., Poškaitė D., 2003) todėl, nustatant įmonės kapitalo struktūrą, svarbu įvertinti galimą riziką, tiek pajamų, tiek kapitalo struktūros.

Kapitalo struktūros klausimas buvo nuolat diskutuojamas. Vieni autoriai tvirtino, kad optimalios kapitalo struktūros realiai būti negali, buvo teigiama, kad finansinis svertas neturi įtakos produkcijos sąnaudoms, o skola ir nuosavybė tėra dvi lygiavertės alternatyvos (Paton, 1922). Taip pat teorija buvo kritikuojama teigiant, kad finansinio sverto teorijoje yra per daug bendro pobūdžio prielaidų Stiglitz (1969). Populiarijant nuomonei, kad optimali kapitalo struktūra visgi gali egzistuoti, iš pradžių formavosi nuomonė, kad įmonės kapitalo sudėtyje turi būti kiek įmanoma daugiau skolinto kapitalo. Visgi laikui bėgant nuomonės kito ir optimalios kapitalo struktūros buvo

ieškoma tarp šimtaprocentinio nuosavo kapitalo ir šimtaprocentinio skolinto kapitalo (Bierman, 1999).

Išskiriama **tradicinė** teorija, taip pat yra teorija, kuri vadinama **Modigliani ir Miller**. Pagal **tradicinio** požiūrio teoriją kapitalo kaina yra kapitalo struktūros funkcija, kuria remiantis bendri fondų kaštai gali būti sumažinti panaudojant skolintą kapitalą (Rutkauskas, Damašienė, 2002). Ben-Shahar H. (1968) teigė, kad įmonės kapitalo struktūros proporcijos nusako ryšį tarp pačios kapitalo struktūros ir įmonės kapitalo kaštų. Tuo pačiu tai įtakoja įmonės investicijų bei dividendų politiką, rinkos vertę.

Norint sužinoti, kokios kapitalo proporcijos yra optimalios, galima atlikti skaičiavimus, remiantis balansine verte bei rinkos verte. Atliekant skaičiavimus pagal balansinę vertę reikia kiekvieno kapitalo šaltinio balansinę vertę dalinti iš visos kapitalo struktūros balansinės vertės. Tuo tarpu remiantis rinkos verte, reikėtų kiekvieno kapitalo šaltinio rinkos vertę dalinti iš viso kapitalo struktūros rinkos vertės. Pasak Kancerevyčiaus G. (2004), teoriškai geriau yra naudoti rinkos vertę, tačiau skaičiavimus lengviau yra atlikti remiantis balansine verte.

Santykis tarp nuosavo ir skolinto kapitalo yra vadinamas finansiniu svertu (Mackevičius J., 2004), kapitalo svertu, veiklos svertu ar tiesiog svertu. Dažniausiai finansinis svertas yra išreiškiamas santykiu tarp įsipareigojimų ir nuosavybės. Tačiau egzistuoja nesutarimai: ar skaičiuoti visus įsipareigojimus ar tik ilgalaikius; kokį kapitalą: akcinį, nuosavą ar pastovų. Mackevičius J. ir Poškutė D. (2003) nagrinėdami Lietuvos Statistikos departamento finansinės būklės vertinimo metodiką bei nacionalinės vertybinių popierių biržos parengtos metodikos finansų struktūros rodiklių grupėje bei literatūroje pateikiamus rodiklius, išskyrė tinkamiausias finansinio sverto metodikas:

1. Skolos ir nuosavybės koeficientas (Visi įsipareigojimai/Savininkų nuosavybė);
2. Ilgalaikių įsisikolinimų koeficientas (Ilgalaikiai įsipareigojimai/Ilgalaikiai įsipareigojimai+savininkų nuosavybė);
3. Ilgalaikių įsipareigojimų koeficientas (Ilgalaikiai įsipareigojimai/Savininkų nuosavybė);
4. Ilgalaikių įsipareigojimų ir nuosavybės santykis (Ilgalaikiai įsipareigojimai/Savininkų nuosavybė);
5. Visų įsipareigojimų ir viso kapitalo santykis (Trumpalaikiai įsipareigojimai + ilgalaikiai įsipareigojimai / Nuosavas kapitalas + Visi įsipareigojimai);

6. Visų įsipareigojimų ir nuosavybės santykis (Ilgalaikiai įsipareigojimai + trumpalaikiai įsipareigojimai/savininkų nuosavybė);
7. Trumpalaikių įsipareigojimų ir nuosavybės santykis (Trumpalaikiai įsipareigojimai/savininkų nuosavybė);
8. Kapitalo sverto rodiklis (Ilgalaikiai įsipareigojimai/Savininkų nuosavybė + Ilgalaikiai įsipareigojimai);
9. Finansinis svertas (Savininkų nuosavybė/Savininkų nuosavybė+Ilgalaikis turtas arba Savininkų nuosavybė/Turtas-Trumpalaikiai įsipareigojimai);
10. Nuosavo kapitalo koncentracijos koeficientas (Nuosavas kapitalas/Ilgalaikiai įsipareigojimai+Trumpalaikiai įsipareigojimai+Nuosavas kapitalas).

Komerciniai bankai, norėdami užtikrinti saugias paskolas, labai dažnai reikalauja, kad nuosavo ir skolinto kapitalo dalys būtų maždaug lygios arba nuosavas kapitalas būtų didesnis. Toks sverto lygis yra vadinamas „auksine finansavimo taisykle“. Visgi tokia „auksinė taisyklė“ yra sėkmingai įgyvendinama tik tai smulkiame versle. Tarptautinėje praktikoje bankai taiko taisyklę, kuria remiantis nuosavo ir skolinto kapitalo santykis turi būti 30:70. Jeigu poreikis investicijoms yra ekonomiškai pagrindžiamas, galimas ir 20:80 santykis.

J. Mackevičius ir D. Poškaitė (2003) atlikę tyrimus padarė išvadą, kad racionaliausias finansinio sverto koeficientas yra 0,5. Tokiu būdu finansavimo struktūroje ilgalaikiai įsipareigojimai sudaro 33,3 procento, o nuosavas kapitalas – 66,7 procento. Lietuvoje gali būti pasirenkamas ir kitoks sverto lygis. Kadangi nemaža dalis įmonių turi ribotus nuosavus išteklius, pinigų srautų prognozės ne visada optimistiškos ir patikimos, bankų palūkanos palyginti didelės, kreditai ne visada prieinami. Dėl šių priežasčių gali būti pasirenkamas ir kitoks sverto lygis. Užsienio literatūroje yra nurodomi tokie, kapitalo struktūros pasirinkimą įtakojantys veiksniai: pelno lygis, pelno ir pajamų stabilumas, turto struktūra, įmonėje taikoma dividendų politika, kontrolė bei tarpininkavimo kaštai.

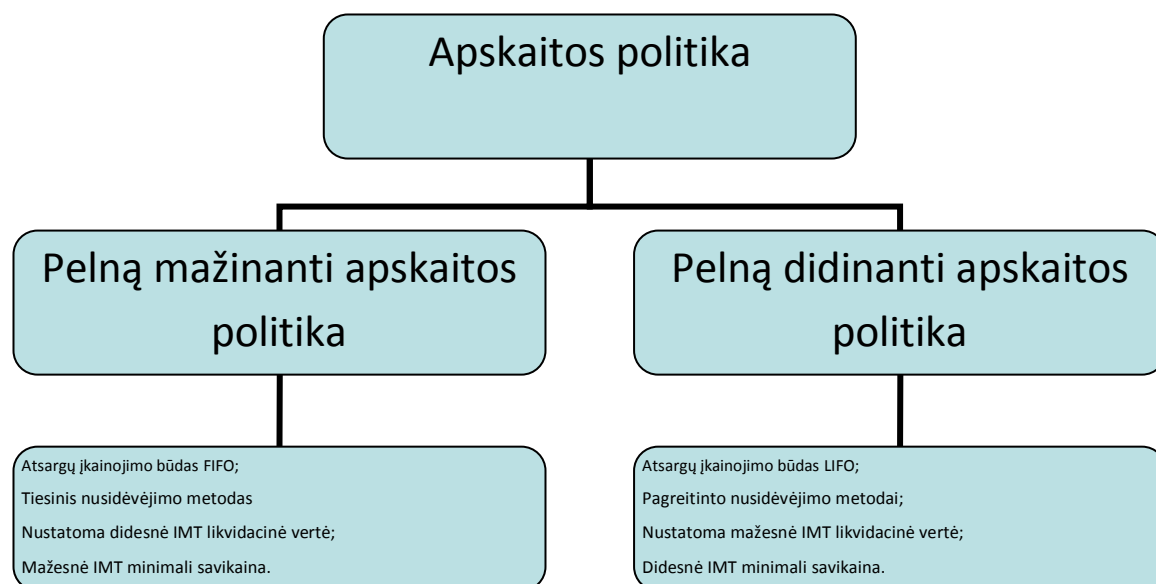
Šiame darbe bus naudojamas labiausiai paplitęs kapitalo struktūros apskaičiavimo rodiklis – skolos koeficientas, kuris gaunamas visus įsipareigojimus padalinus iš visos savininkų nuosavybės. Šis rodiklis pasirinktas dar ir dėl to, kad norėta turėti palyginamus duomenis, kadangi tyrimams su kuriais lyginti šio magistrinio darbo rezultatai buvo naudojami būtent skolos koeficientai.

## 2.2 Pasirenkami apskaitos politikos elementai

Įmonės apskaitos politikos pasirinkimą tyrinėjo daug Lietuvos ir užsienio autorių Holthausen K. (1983), J. L. Zimmerman (1994), Christie (1994), Bowen R. M. (1995), DuCharme L. (1995), Nobes C. (1998), Craig R, Diga J. (1998), Fields (2001), Tan C. W. (2002), Taplin R. (2002), Rudžionienė K. (2004), Astami W. E. (2006), Tower G. (2006), Kanapickienė (2006) Palubinskiene S. (2008).

Pagal Verslo apskaitos standartus įmonė, rinkdamasi savo apskaitos politiką gali pasirinkti tam tikrus apskaitos politikos elementus, lemiančius ilgalaikio materialaus ir nematerialaus turto apskaitą, išsinuomoto ir išnuomoto turto apskaitą, trumpalaikio turto apskaitą, nuosavo kapitalo apskaitą, dotacijų ir subsidijų apskaitą, išipareigojimų apskaitą, pajamų ir sąnaudų pripažinimą.

Kadangi šiame darbe koncentruojamasi į pelną mažinančius bei pelną didinančius apskaitos politikos būdus, išskiriami tik šiam faktui įtakos turinys elementai, tai yra tie, kurie turi įtakos pelną didinančiai arba pelną mažinančiai apskaitos politikai. Pagrindiniai, lemiantys, ar įmonė naudos pelną didinančią ar pelną mažinančią apskaitos politiką yra: ilgalaikio materialaus ir nematerialaus turto apskaita bei trumpalaikio turto apskaita. Būtent variavimas šiais veiksniais apskaitoje ir lemia, ar įmonė pateiks pelną didinančią, ar pelną mažinančią apskaitos politiką.



### 3 pav. Pelną didinantys ir mažinantys apskaitos politikos veiksniai

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Palubinskiene S., Varanavičiūtę I. (2008)

**Trumpalaikio turto** apskaitos politikos metodų pasirinkimas yra nurodomas 9 VAS, 24 VAS ir 17 VAS. 9 VAS, kalbant apie atsargų apskaitą, yra teigiama, kad visos atsargos turi būti įvertinamos įsigijimo savikaina arba grynąja galimo realizavimo verte, atsižvelgiant į tai, kuri iš jų mažesnė. Todėl kiekvienai įmonei būtina nusistatyti atsargų įvertinimo grynąją galimo realizavimo verte tvarką (Kanapickienė R., Rudžionienė K., 2006).

Tiriant įmonėje taikomą pelną mažinančią ar pelną didinančią apskaitos politiką, reikia atkreipti dėmesį į atsargų įkainojimo būdą. Anot, 9 VAS, apskaičiuodama sunaudotų gamyboje ar parduotų atsargų savikainą, įmonė gali taikyti *FIFO* būdą (kuomet yra daroma prielaida, kad pirmaisiai yra sunaudojamos anksčiausiai įsigytos ar pagamintos atsargos). 9 VAS yra teigiama, kad rekomenduojama šį atsargų įkainojimo būdą naudoti tuomet, kai negalima tiksliai nustatyti, kurias atsargas įmonė sunaudojo pirmiausiai.

Pasirenkant *LIFO* daroma prielaida, kad pirmiausia bus sunaudotos vėliausiai įsigytos ar pagamintos atsargos. Taip pat įmonė gali pasirinkti svertinio (slenkančiojo) vidurkio, konkrečių kainų arba kitus atsargų įkainojimo būdus, atsižvelgdama į atsargų judėjimą įmonėje bei kitas sąlygas. 9 VAS pateikiama, kad jeigu atsargos yra sumaišytos ir nėra įmanoma atskirti, kurios pagamintos ar įsigytos pirmiau, gali būti taikomas *svertinio vidurkio* būdas. Tokiu atveju atsargų savikaina nustatoma pagal atsargų vienetų laikotarpio pradžioje ir per visą laikotarpį įsigytų ar pagamintų panašių atsargų vienetų kainų svertinį vidurkį (9 VAS). *Konkrečių* kainų būdas yra naudojamas tokioms atsargoms apskaityti, kurios yra gaminamos konkrečiam tikslui. Tuomet, konkrečios atsargos įvertinamos jų savikaina. Be abejo, tos metodas nebus taikomas esant dideliame kiekiui atsargų vienetų, kurie nesunkiai gali būti pakeisti vieni kitais.

**Ilgalaikio materialaus turto apskaitos** politikos metodai yra numatomi 12 Verslo apskaitos standarte. Įmonė turi pasirinkti ilgalaikio materialaus turto grupes bei minimalią turto savikainą kiekvienai turto grupei, atskirai išskiriant dar nepradėto naudoti arba nebaigto komplektuoti ilgalaikio materialaus turto grupę (Kanapickienė R., Rudžionienė K., 2006). Ilgalaikis materialus turtas įmonės apskaitoje yra įregistruojamas įsigijimo savikaina, todėl, anot Kanapickienės R. ir Rudžionienės K. (2006), remiantis 12 Verslo apskaitos standartu, įmonė, įsigijusi ar pasigaminusi ilgalaikį materialų turtą, turi jį apskaityti vienu iš būdų: arba įsigijimo *savikaina*, arba *perkainota verte*.

Įmonė, pasirinkdama perkainota verte apskaityti tam tikras ilgalaikio materialaus turto grupes, turi numatyti, šioms grupėms priklausančio turto periodiškumą (jis turi būti vykdomas ne rečiau kaip kas penkerius metus). Taip pat, ilgalaikio materialaus turto naudojimo apskaitoje įmonė turi nurodyti:



1. Ilgalaikio materialaus turto nusidėvėjimo normas;
2. Likvidacinę vertę;
3. Nusidėvėjimo skaičiavimo metodą (tiesiogiai proporcingą, produkcijos metų skaičiaus arba dvigubą-mažėjančios vertės);
4. Ilgalaikio materialaus turto objektus;
5. Ilgalaikio materialaus turto naudojimo nutraukimo tvarką;
6. Nusidėvėjimo sumos nurašymo tvarką;
7. Nusidėvėjimo skaičiavimo metodo bei turto naudingo tarnavimo laiko peržiūrėjimo periodiškumą bei pakeitimo tvarką;

### *Ilgalaikio materialaus turto nusidėvėjimas*

Ilgalaikis materialusis turtas gali būti riboto ir neriboto naudojimo laiko. Skaičiuojamas tik riboto naudojimo laiko turto nusidėvėjimas. Neriboto naudojimo laiko yra žemė, todėl jos nusidėvėjimas neskaičiuojamas.

Ilgalaikio materialiojo turto nusidėvėjimas skaičiuojamas remiantis metine nusidėvėjimo norma, kurią įmonė nusistato, atsižvelgdama į:

1. planuojamą naudingo tarnavimo laiką;
2. planuojamą ilgalaikio materialiojo turto naudojimo intensyvumą, turto naudojimo aplinką, naudingųjų turto savybių kitimą per visą jo naudingo tarnavimo laiką;
3. technologijų bei ekonominę pažangą, morališkai sendinančią turta;
4. teisinius ir kitokius veiksnius, ribojančius ilgalaikio materialiojo turto naudingo tarnavimo laiką;
5. įmonės nusistatytą ilgalaikio materialiojo turto likvidacinę vertę.

Pagal 12 VAS, nudėvimoji ilgalaikio materialiojo turto vertė apskaičiuojama iš jo įsigijimo savikainos atimant numatomą likvidacinę vertę. Likvidacinę vertę nustato įmonė. Taikomi šie ilgalaikio materialiojo turto nusidėvėjimo skaičiavimo metodai: tiesiogiai proporcingas (tiesinis), produkcijos metodas, metų skaičiaus metodas, dvigubas – mažėjančios vertės metodas.

### *Ilgalaikio turto likvidacinė vertė*

Kaip teigiama 12 Verslo apskaitos standarte, **likvidacinė vertė** – suma, kurią įmonė tikisi gauti už turtą jo naudingo tarnavimo laiko pabaigoje, įvertinus būsimas likvidavimo ir perleidimo išlaidas. Likvidacinę ilgalaikio turto vertę, įmonė atsižvelgama į savo konkrečią situaciją bei veiklos tikslus, nusistato pati.

### *Ilgalaikio turto minimali savikaina*

Minimali kiekvienos ilgalaikio materialiojo turto grupės įsigijimo (pasigaminimo) savikaina nustatoma, atsižvelgiant į įmonės dydį, veiklos pobūdį, turimo ilgalaikio materialiojo turto įvairovę ir vertę (12 VAS). Taip pat minėtame Verslo apskaitos standarte nurodoma, kad nustatant minimalią ilgalaikio materialiojo turto įsigijimo (pasigaminimo) savikainą, rekomenduojama vadovautis reikšmingumo principu.

Įmonė gali nustatyti ir vieną minimalią įsigijimo ar pasigaminimo savikainą visoms ilgalaikio materialiojo turto grupėms. Tačiau šiuo atveju reikia įvertinti dar vieną svarbią aplinkybę: skirtingose turto grupėse apskaitomų turto objektų vidutinė įsigijimo kaina gali skirtis net dešimtis kartų todėl, anot auditorės Paulavičienės J. A. (2006) nėra teisinga nustatyti vieną minimalią ilgalaikio turto įsigijimo vertę visam įmonės įsigyjamam materialiam turtui. Taigi šiuo atveju auditoriai numato, kad geriausia išeitis yra apskaitos politikoje patvirtinti skirtingas minimalias ilgalaikio turto grupių įsigijimo vertes.

### *Ilgalaikio materialaus turto apskaitos būdai*

Pagal 12 VAS, Visas ilgalaikis materialusis turtas, išskyrus investicinį turtą, jį įsigijus ar pasigaminus, registruojamas apskaitoje įsigijimo (pasigaminimo) savikaina, vėliau, atsižvelgiant į įmonės pasirinktą apskaitos politiką, jis gali būti apskaitomas vienu iš šių būdų:

1. Įsigijimo savikaina;
2. Perkainota verte.

Atskiroms turto grupėms gali būti taikomi skirtingi apskaitos būdai.

13 Verslo apskaitos standarte yra nurodyta, kad įmonė turi pasirinkti ilgalaikio nematerialaus turto rūšis, šio turto įsigijimo ir savikainos įvertinimo ir atskyrimo nuo kito turto kriterijus, kontroliavimo arba disponavimo šiuo turtu naudotis kitiems sąlygas. Nematerialiojo turto įsigijimo savikainą sudaro šį turtą įsigyjant sumokėta ar mokėtina pinigų suma (ar kitokio sunaudoto turto verte), įskaitant muitus ir kitus negražinamus mokesčius. Turto įsigijimo savikainai

gali būti priskiriamos ir kitos tiesioginės turto paruošimo numatomam naudojimui išlaidos. (Kanapickienė R., Rudžionienė K., 2006)

Įmonė pasirenka, kokio nematerialaus turto amortizacijos suma bus pripažinta sąnaudomis, o kokio – įtraukiamos į kito turto pasigaminimo savikainą. Įmonė turi pasirinkti metinės amortizacijos normas bei likvidacinės vertės, jeigu ji nėra lygi nuliui, nustatymo metodiką, amortizacijos peržiūrėjimo kiekvienų finansinių metų pabaigoje tvarką, atsakingus už tai asmenis bei atvejus, kada amortizacijos laikotarpis patikslinamas, nematerialiojo turto vertės peržiūrėjimo ir įvertinimo tvarką (Kanapickienė R., Rudžionienė K., 2006).

5 lentelė:

Pelną mažinantys ir didinantys apskaitos politikos elementai Verslo apskaitos standartuose

<b>Apskaitos politikos metodas</b>	<b>Verslo apskaitos standartas</b>	<b>Pasirinkimo galimybė</b>
Atsargų įkainojimo būdas	9 VAS	1. FIFO 2. LIFO 3. Konkrečių kainų metodas 4. Svertinio vidurkio metodas
IMT nusidėvėjimo metodas	12 VAS	1. Tiesiogiai proporcingas (tiesinis); 2. Produkcijos metodas; 3. Metų skaičiaus metodas; 4. Dvigubas-mažėjančios vertės metodas
IMT likvidacinė vertė	12 VAS	Tai suma, kurią įmonė tikisi gauti už turtą jo naudingo tarnavimo laiko pabaigoje, įvertinus būsimas likvidavimo ir perleidimo išlaidas. Likvidacinę ilgalaikio turto vertę, įmonė atsižvelgama į savo konkrečią situaciją bei veiklos tikslus, nusistato pati.
Ilgalaikio materialaus turto apskaitos būdas	12 VAS	Visas ilgalaikis materialusis turtas, išskyrus investicinį turtą, jį įsigijus ar pasigaminus, registruojamas apskaitoje įsigijimo (pasigaminimo) savikaina, vėliau, atsižvelgiant į įmonės pasirinktą apskaitos politiką, jis gali būti apskaitomas vienu iš šių būdų: 1. Įsigijimo savikaina; 2. Perkainota verte.
Minimali IMT savikaina	12 VAS	Minimali kiekvienos ilgalaikio materialiojo turto grupės įsigijimo (pasigaminimo) savikaina nustatoma, atsižvelgiant į įmonės dydį, veiklos pobūdį, turimo ilgalaikio materialiojo turto įvairovę ir vertę. Įmonė gali nustatyti ir vieną minimalią įsigijimo (pasigaminimo) savikainą visoms ilgalaikio materialiojo turto grupėms.

Šaltinis: sudaryta autorės

5 lentelėje nurodyti apskaitos politikos metodai ir tai, kuriuose verslo apskaitos standartuose jie yra aprašyti bei kokios yra jų pasirinkimo galimybės.

### **2.3. Atskleidžiami apskaitos politikos elementai**

Vienas iš svarbiausių įmonės apskaitos politikos atskleidimo elementų yra aiškinamasis raštas, kurį sudaro trys dalys: bendroji dalis, apskaitos politikos atskleidimo pastabos ir aiškinamojo rašto pastabos. Kalbant apie apskaitos politikos atskleidimą, svarbiausia yra antroji dalis. Būtent čia įmonė pateikia svarbiausius savo apskaitos politikos aspektus. Pagal pirmąjį tarptautinės apskaitos standartą: „Savo svarbių apskaitos politikos priemonių santraukoje ūkio subjektas privalo pateikti bendrą informaciją apie reikšmingus savo apskaitos politikos elementus.“ O tai yra – finansines ataskaitas sudarant taikomas vertinimo pagrindas (tai gali būti įsigijimo savikaina, dabartinė savikaina, grynoji galimo realizavimo vertė, tikroji vertė ar atsiperkamoji vertė) ir kitos naudojamos apskaitos politikos priemonės, kurios yra svarbios siekiant suprasti finansines ataskaitas.

Nusprendama, ar tam tikra apskaitos politikos priemonė turėtų būti atskleista, vadovybė apsvaisto, ar toks atskleidimas padėtų vartotojams suprasti, kaip sandoriai, kiti įvykiai ir sąlygos atsispindi pateikiamame veiklos rezultate ir finansinėje būklėje. Informacijos apie konkrečias apskaitos politikos priemones pateikimas ypač naudingas vartotojams tada, kai šios priemonės pasirenkamos iš standartuose ir aiškinimuose leidžiamų alternatyvų. (1-asis Tarptautinės apskaitos standartas). 6-ajame Verslo apskaitos standarte yra numatyta, kad aiškinamajame rašte turi būti pateikta informacija apie apskaitos politiką, kuri buvo taikyta įmonėje ir kuri gali lemti finansinės atskaitomybės informaciją naudojamą jos vartotojų sprendimams. Yra išskiriami šie apskaitos politikos elementai:

1) Kokiais teisės aktais ir apskaitos standartais vadovaujantis parengta finansinė atskaitomybė;

2) Per atskaitinius finansinius metus pakeitus apskaitos politiką turi būti nurodyta ir aptarta šio pakeitimo įtaka įmonės veiklos rezultatams, pateikti rodikliai, apskaičiuoti pagal seną ir naują metodiką;

3) Sudarant finansinę atskaitomybę taikomi turto įkainojimo būdai (įsigijimo savikaina, grynoji galimo realizavimo vertė, tikroji vertė ar kt.);

4) Ilgalaikio materialiojo ir nematerialiojo turto apskaitos politika;

- 5) Investicijų apskaitos metodai;
- 6) Biologinio turto apskaitos metodai;
- 7) Turto perkainojimo metodai;
- 8) Pajamų ir sąnaudų pripažinimo principai;
- 9) Skolinimosi ir kitų panašių išlaidų apskaitos metodai;
- 10) Statybos ir ilgalaikių sutarčių, lizingo (finansinės nuomos), tyrimo ir plėtros išlaidų, atsargų, mokesčių, įskaitant atidėtuosius mokesčius, operacijų užsienio valiuta ir tarpusavio
- 11) Užskaitų apskaitos metodų aprašymai;
- 12) Verslo ir geografinių segmentų apibūdinimas ir pajamų bei sąnaudų paskirstymo segmentams būdai;
- 13) Verslo sujungimų apskaitos metodai;
- 14) Pinigų ir pinigų ekvivalentų apibūdinimas (paaiškinama, kas priskiriama pinigams ir
- 15) Pinigų ekvivalentams);
- 16) Finansinės rizikos valdymo politika;
- 17) Finansinių priemonių apskaitos politika;
- 18) Atidėjimų sudarymo principai;
- 19) Dotacijų, subsidijų, nemokamai gauto turto apskaitos principų aprašymas;
- 20) Įmonės politika ir programos aplinkos apsaugos, energijos taupymo, ekologiškai švarių medžiagų ir atliekų panaudojimo, vandens taršos ir išmetimų mažinimo srityse.

Tai apskaitos politikos elementai, kurie pagal verslo apskaitos standartus turi būti pateikiami įmonės finansinėje atskaitomybėje. Tačiau ne visos įmonės atskleidžia šią informaciją. Vienas iš šio magistrinio darbo uždavinių – ištirti Lietuvos stambių įmonių atskleidimo laipsnio ir kapitalo struktūros ryšį. Vertinant atskleidimo lygį buvo analizuojamos pateiktos įmonių finansinės ataskaitos ir skaičiuojama, kiek apskaitos politikos elementų konkreti įmonė pateikia.

Apskaitos politikos atskleidimo ryšys su įmonės finansiniu svertu buvo gana plačiai nagrinėtas įvairių šalių autorių. Vieni atlikę tyrimus reziūmavo, kad ryšys tarp įmonės kapitalo struktūros ir įmonės apskaitos politikos atskleidimo lygio egzistuoja. Kiti teigė esant priešingai – ryšio tarp įmonės kapitalo struktūros ir įmonės pasirenkamo apskaitos politikos atskleidimo lygio nėra

**Mokslininkų tyrimų rezultatai patvirtinantys arba paneigiantis ryšį tarp kapitalo struktūros ir įmonės apskaitos politikos atskleidimo laipsnio**

<b>Autorius</b>	<b>Patvirtina ryšį tarp kapitalo struktūros ir įmonės atskleidžiamo apskaitos politikos laipsnio</b>	<b>Paneigia ryšį tarp kapitalo struktūros ir įmonės atskleidžiamo apskaitos politikos laipsnio</b>
Belkaoui, Kahl's (1978)	Yra ryšys. Jis neigiamas	
Chow, Wong-Boren (1987)		Nėra ryšio
Gray, Roberts (1989)	Yra ryšys. Jis teigiamas	
Wallace (1994)	Yra ryšys. Jis neigiamas	
Raffournier (1995)		Nėra ryšio
Craig R., Diga J. (1998)	Yra ryšys. Jis teigiamas	
Watson (2002)		Nėra ryšio
Eng, Mak (2003)	Yra ryšys. Jis neigiamas	
Lakhal F. (2008)	Yra ryšys. Jis teigiamas	
Apostolau A. K. , Nanopoulos K. A. (2009)		Nėra ryšio

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Belkaoui, Kahl's (1978), Chow, Wong-Boren (1987), Gray, Roberts (1989), Wallace (1994), Raffournier (1995), Craig R., Diga J. (1998), Watson (2002), Raffournier (1995), Eng, Mak (2003), Lakhal F. (2008), Apostolau A. K. , Nanopoulos K. A. (2009)

Pagal lentelės duomenis matome, kad šeši autoriai iš dešimties tvirtina, jog ryšys tarp įmonės kapitalo struktūros ir atskleidžiamo apskaitos politikos lygio, egzistuoja. Iš jų trijų nuomone tarp šių dviejų elementų egzistuoja teigiamas ryšys, tai yra kuo didesnis įmonės finansinis svetas, tuo daugiau apskaitos informacijos ji atskleidžia. Kiti trys ištyrė, kad kuo mažesnis įmonės finansinis svetas, tuo daugiau apskaitos informacijos ji atskleidžia. Šiame magistro darbe taip pat bus tiriamas apskaitos politikos atskleidimo lygio ir įmonės kapitalo struktūros ryšys stambiose Lietuvos įmonėse.

## 2.4. Tyrimo metodika

Tiriant kapitalo struktūros įtaką įmonių apskaitos politikai dažniausiai yra naudojami įmonių finansinių ataskaitų duomenys. Taip pat, kai kurie autoriai norėdami išsiaiškinti tam tikrus faktorius naudoja ir anketinės apklausos metodą.

*Tyrimo tikslas* – nustatyti, ar veikia ir, jei veikia tai kaip, kapitalo struktūra įmonės apskaitos politikos pasirinkimą ir atskleidimą stambiose Lietuvos įmonėse, listinguojamose Vilniaus Vertybinių popierių biržoje pagal oficialųjį ir papildomą sąrašus.

*Tyrimo uždaviniai:*

1. Apskaičiuoti finansinio svorto, naudojamų Lietuvos įmonėse dydį, jo kitimą dėl makroekonominių sąlygų bei priklausomumą nuo ekonominio sektoriaus; (aš šį terminą naudoju pasiėmusi iš VVP skirstymo, ar geriau naudoti pramonės šaka?)
2. Nustatyti, kokią apskaitos politiką – pelną didinančią ar pelną mažinančią – naudoja Lietuvos įmonės;
3. Nustatyti, ar yra ryšys tarp įmonės finansinio svorto ir įmonės naudojamos apskaitos politikos;
4. Nustatyti, ar yra ryšys tarp įmonės finansinio svorto ir apskaitos politikos atskleidimo lygio;
5. Patikrinti atstovavimo ir signalo teorijų hipotezes Lietuvos sąlygomis.

*Tyrimo objektas* – Vilniaus Vertybinių popierių biržoje listinguojamų stambių Lietuvos įmonių finansinės ataskaitos.

*Imtis.* Buvo nagrinėtos 30 stambių Vilniaus Vertybinių popierių biržoje listinguojamų pagal oficialųjį ir papildomą sąrašą įmonių pateikiamos finansinės 2007 ir 2009 metų ataskaitos. Grupuojant įmones pagal sektorių, buvo pasitelktas „Visuotinio ekonominės veiklos klasifikavimo standartas GISC“ Baltijos biržų einamojo sąrašo bendrovėms. Tokį pasirinkimą lėmė dvi pagrindinės priežastys. Pirma, tik tos įmonės, kurių vertybiniais popieriais yra prekiaujama biržoje, viešai pateikia savo finansines nepriklausomų auditorių audituotas ataskaitas, kuriomis remiantis buvo galima atlikti tyrimą tiek apie apskaitos politikos pasirinkimą, tiek apie atskleidimą. Be to, tiriant įmonės apskaitos politikos atskleidimo laipsnį, remiantis Watson A. (2002) teigimu, yra labiau tikėtina, kad duomenys iš įmonių, kurios savo finansines ataskaitas pateikia viešai, leis geriau jį apskaičiuoti bei rasti atsakymą, kiek jam daro įtaką įmonės kapitalo struktūra. Tyrimui

reikalingi duomenys buvo surinkti iš pirminių šaltinių. Finansų sektoriaus įmonės į tyrimą nebuvo įtrauktos dėl balanso specifikos. 7 lentelėje yra pateikiamos analizuotos įmonės pagal ekonominius sektorius.

7 lentelė

**Tirtos įmonės pagal ekonominius sektorius**

<i>Ekonominis sektorius</i>	<i>Tirtų įmonių skaičius</i>
Energetika	2
Gamyba	6
Kasdienio vartojimo prekės ir paslaugos	9
Komunalinės paslaugos	4
Sveikatos apsauga	1
Telekomunikacijos paslaugos	1
Vartojimo prekės ir paslaugos	7
Viso	33

Šaltinis: sudaryta autorės

Atlikus empirinių tyrimų analizę pirmojoje darbo dalyje ir remiantis įvairių autorių nagrinėtomis hipotezėmis buvo iškeltos tokios pačios, kaip ir jų arba kiek modifikuotos hipotezės.

Buvo atlikta daug tyrimų, norint patvirtinti arba paneigti ryšį tarp finansinio sverto ir įmonės apskaitos politikos. Šiame tyrime taip pat bus bandoma patvirtinti arba paneigti šį ryšį. Šiam tikslui iškeliamą hipotezė: *H1 – Lietuvos stambios įmonės naudoja daugiau pelną didinančių apskaitos politikos metodų nei pelną mažinančių.*

Taip pat iškeliamą hipotezė *H2*, kurią tiriant norima patvirtinti ar paneigti *kad įmononės, kurių finansinis svertas yra didesnis, yra linkusios naudoti pelną didinančių apskaitos politiką.*

Remiantis atstovavimo teorija, kuri teigia, kad įmonės, kurių skolos lygis kapitalo struktūroje yra didesnis, atskleidžia daugiau apskaitos politikos informacijos, yra iškelta hipotezė: *H3 - Įmonių, kurių skolos lygis kapitalo struktūroje didesnis, apskaitos politikos atskleidimo laipsnis yra didesnis.*



Watson (2002) teigia, kad signalo teorijoje yra naudojami šie finansiniai rodikliai: investavimo, pelningumo ir efektyvumo. Laikoma, kad juos pateikiančios įmonės nori parodyti atskleidžiančios didelį mastą savo apskaitos politikos. Norint patikrinti, ar Lietuvos įmonėse ši teorija galioja, iškeliami hipotezė: *H4 - Įmonės, atskleidžiančios didesnę nei vidutiniškai apskaitos politikos dalį, pateikia šiuos finansinius rodiklius: investavimo, pelningumo ir efektyvumo.*

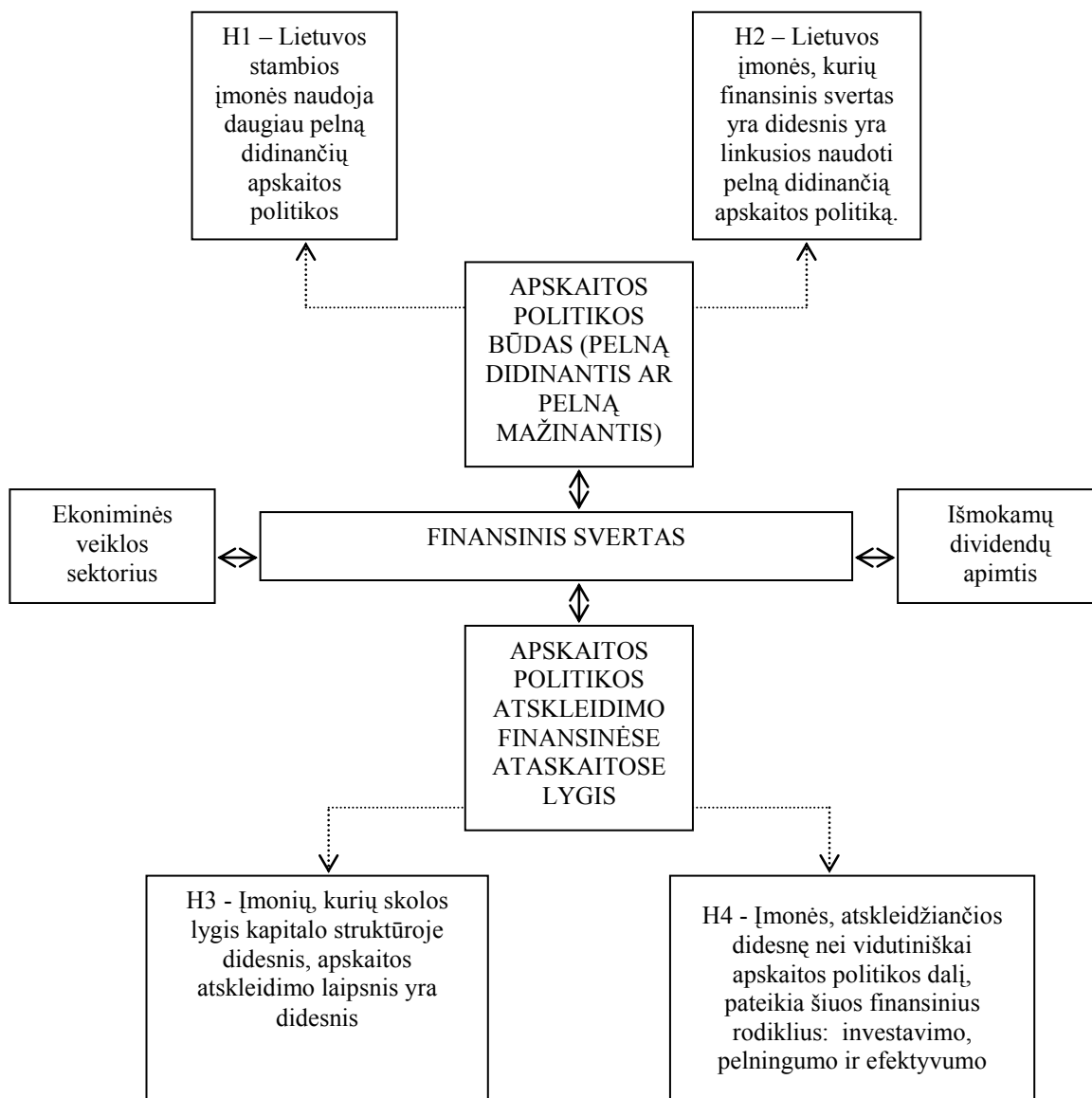
Kaip jau buvo minėta, įmonės apskaitos politikos pasirinkimą iš esmės lemia du pagrindiniai esminiai elementai: apskaitos teorijos ir įmonės charakteristikos, kurias lemia iš makroekonominės aplinkos kylantys politiniai, socialiniai ir ekonominiai veiksniai. Tai būtų ekonominiai veiksniai (ekonominė padėtis) ir politiniai veiksniai (teisinių verslo reguliavimas, įstatyminės bazės normos). Tolesnės hipotezės buvo iškeltos norint išsiaiškinti iš makroekonominės aplinkos kylančių kapitalo struktūros veiksnių įtaką apskaitos politikos susiformavimui.

Teigiama, kad įmonės finansiniam svertui esant didesniai, įmonė sugeneruoja mažesni pelną. Dėl to būtų galima daryti išvadą, kad ir dividendai bus mokami mažesni. Taigi, norint išsiaiškinti, ar esant didesniai finansiniam svertui, įmonė taikys pelną mažinančią apskaitos politiką ir tuo pat metu bus išmokami mažesni dividendai, iškeliami hipotezė: *H5 Išmokamų dividendų skaičius priklauso nuo įmonės apskaitos politikos ir nuo finansinio sverto*

Atliktą tyrimą galima suskirstyti į tokius etapus:

1. Reprezentatyvios tyrimo tirties nustatymas ir reikiamų duomenų surinkimas iš įmonių pateikiamų finansinių ataskaitų;
2. Įmonių finansinio svarto nustatymas ir ištyrimas pagal ekonominės veiklos sektorius;
3. Įmonių finansinių svartų pokyčio analizės 2007 metų rodiklius lyginant su 2009 metais pateikimas;
4. Įmonių apskaitos politikos būdo (pelną mažinančio ar pelną didinančio) nustatymas Lietuvos įmonėse;
5. Atstovavimo hipotezės tikrinimas;
6. Signalo teorijos hipotezės tikrinimas;
7. Tarpusavio ryšio nustatymas tarp:
  - a. Įmonės finansinio svarto ir jos naudojamos apskaitos politikos;
  - b. Įmonės finansinio svarto ir jos naudojamos apskaitos politikos 2007 ir 2009 metais;
  - c. Įmonės finansinio svarto ir įmonės atskleidžiamos apskaitos politikos apimties lygio;

Pagrindiniai tyrimo etapai pavaizduoti 4 paveiksle „Tyrimo modelis“. Jame matoma, kad pirmiausiai yra tiriamas ryšys tarp finansinio sverto ir apskaitos politikos būdo, patirintoms hipotezėms H1 ir H2. Tada tiriamas ryšys tarp finansinio sverto apskaitos politikos atskleidimo masto patikrinant H3 ir H4 hipotezės. Taip pat numatomas ištirti ryšys tarp ekonominės veiklos sektoriaus ir finansinio sverto bei ryšys tarp išmokėtų dividendų apimtys ir finansinio sverto.



**4 pav. Tyrimo modelis**

Šaltinis: sudaryta autorės

Tyrimo metu gauti rezultatai pateikiami tolesnėje darbo dalyje.

### 3. KAPITALO STRUKTŪROS ĮTAKOS APSKAITOS POLITIKAI TYRIMAS STAMBIOSE LIETUVOS ĮMONĖSE

Įvairių veiksmų įtaka apskaitos politikos pasirinkimui ir atskleidimui buvo analizuojama tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių autorių. Finansinio sverto hipotezė buvo tikrinama daugelio užsienio ir Lietuvos autorių. Ją patvirtino Dhaliwal D. S. (1988), Lindahl E. (1989), Press E., Weintrop J. (1990), Cushing B. E., LeClere M. J. (1992), Kuo H. (1993), Skinner D. (1993), Christie A. A., Zimmerman J. L. (1994) ir kt. Finansinio sverto hipotezė buvo ir atmesta. Tiesa, ją atmetė mažiau mokslininkų nei patvirtino. Atmetusių tarpe buvo: Hunt H. G. (1985), Lee C. J., Hsieh D. A. (1985), Niehaus G. R. (1989), Knoeber C. R., Bowen R. M., DuCharme L., Shores D. (1995). Pakankamai didelis ši klausimą tyrusių mokslininkų susidomėjimas parodo kapitalo struktūros įtakos apskaitos politikai aktualumą, tačiau Lietuvoje šis klausimas nebuvo plačiai nagrinėtas. Jį analizavo Rudžionienė K., Zinkevičiūtė D. (2005).

#### 3.1. Lietuvos įmonėse naudojamo finansinio sverto dydis ir jo kitimo tendencijos

Tiriant kapitalo struktūros įtaką apskaitos politikos pasirinkimui ir jos atskleidimui Lietuvos įmonėse, visų pirma buvo išanalizuotos trisdešimt trijų pasirinktų stambių įmonių 2007 ir 2009 viešai pateikiamos finansinės ataskaitos. Pagal surinktus duomenis buvo apskaičiuoti didelių Lietuvos įmonių finansiniai svertai pagal formulę  $finansinis\ svertas = \frac{visi\ įsipareigojimai}{nuosavas\ kapitalas}$ . Apskaičiuoti 2007 ir 2009 metų duomenys pateikti lentelėje, kurioje yra išskaidyti pagal ekonominės veiklos sektorius. Taip pat pateikiami ekonominės veiklos sektoriaus finansinio sverto vidurkiai bei jų kitimas 2009 metais lyginant su 2007 metų laikotarpiu (žr. į 8 lentelę).

8 lentelė

#### Lietuvos įmonių kapitalo struktūra pagal ekonominės veiklos rūšis 2007 ir 2009 m.

Ekonominės veiklos sektorius	Įmonė	Finansinis svertas		Pokytis	Ekonominės veiklos sektoriaus įmonių finansinio sektoriaus vidurkis		Pokytis
		2007	2009	2009 su 2007	2007	2009	2009 su 2007
Energetika	Klaipėdos nafta	0,12	0,05	- 0,07	0,20	0,16	- 0,03
	Lietuvos dujos	0,27	0,28	0,01			
Gamyba	City Service	1,20	2,26	1,06	1,16	1,65	0,49

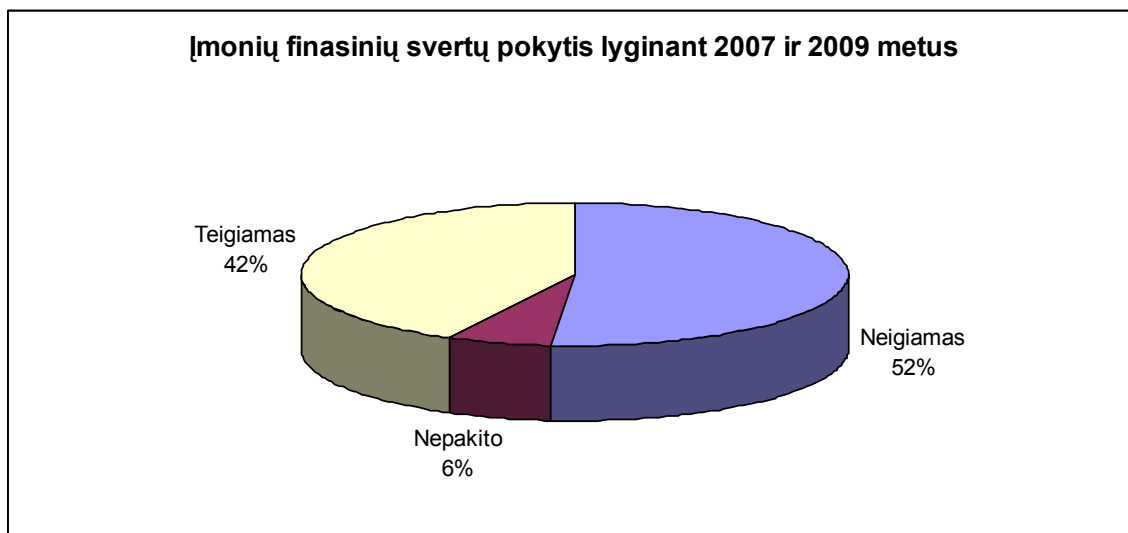
Tęsinys 43 psl

<i>Ekonominės veiklos sektorius</i>	<i>Įmonė</i>	<i>Finansinis svetas</i>		<i>Pokytis</i>	<i>Ekonominės veiklos sektoriaus įmonių finansinio sektoriaus vidurkis</i>		<i>Pokytis</i>
		<i>2007</i>	<i>2009</i>		<i>2009 su 2007</i>	<i>2007</i>	
	Dvarčionių keramika	2,24	1,87	- 0,37			
	Lietuvos jūrų laivininkystė	0,27	0,43	0,16			
	Lifosa	0,17	0,07	- 0,10			
	Agrowill group	0,96	4,77	3,81			
	PST	2,10	0,48	- 1,62			
<i>Komunalinės paslaugos</i>	Lesto	0,46	0,76	0,29	0,53	0,62	0,09
	Lietuvos elektrinė	0,60	1,06	0,46			
	Kauno energija	0,83	0,48	- 0,35			
	Lietuvos energija	0,24	0,20	- 0,04			
<i>Telekomunikacinės paslaugos</i>	TEO	0,12	0,11	- 0,01	0,12	0,11	- 0,01
<i>Sveikatos apsauga</i>	Sanitas	1,09	1,19	0,09	1,09	1,19	0,09
<i>Kasdienio vartojimo prekės ir paslaugos</i>	Anykščių vynas	0,56	0,72	0,16	1,49	3,48	1,99
	Pieno žvaigždės	1,38	1,25	- 0,12			
	Rokiškio sūris	0,54	0,88	0,34			
	Stumbras	1,06	0,70	- 0,35			
	Alita	2,10	20,75	18,65			
	Vilniaus degtinė	1,37	0,96	- 0,41			
	Vyliškių pieninė	1,33	1,64	0,31			
	Žemaitijos pienas	0,73	0,68	- 0,05			
	Gubernija	4,37	3,73	- 0,63			
<i>Vartojimo prekės ir paslaugos</i>	Apranga	1,31	0,77	- 0,54	1,43	1,13	- 0,29
	Klaipėdos baldai	0,59	0,42	- 0,17			
	Snaigė	0,97	1,91	0,94			
	Utenos trikotažas	2,60	2,20	- 0,40			
	Vilniaus baldai	2,28	0,74	- 1,55			
	Linas	0,01	0,41	0,39			
	Linas agro group	2,22	1,48	- 0,74			

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matome iš 8 lentelės, mažiausias finansinio svėro rodiklis abiem nagrinėtais laikotarpiais apskaičiuotas Telekomunikacines paslaugas teikiančios bendrovės TEO, tačiau dėl to, kad sąrašė yra tik viena šio sektoriaus įmonė, taip pat kaip ir sveikatos apsaugos sektoriaus, šių dviejų sektorių svėrai nebus aptarti ir lyginami su kitais ekonominės veiklos sektoriais. Remdamiesi lentelės 8 duomenimis, galime teigti, kad didžiausias finansinio svėro pokytis lyginant 2007 ir 2009 metų laikotarpius, buvo užfiksuotas *Kasdienio vartojimo prekių ir paslaugų* sektoriuje. Finansinis svėro rodiklis padidėjo nuo 1.49 iki 3.48. Tai lėmė drastiškai pakitęs AB „Alita“ finansinio svėro rodiklis, išaugęs nuo 2,10 iki 20,75. Šio rodiklio išaugimą lėmė tai, kad įmonės nuosavas kapitalas sumažėjo 14.6 karto.

Mažiausi finansinio svėro pokyčiai lyginant 2009 ir 2007 metų finansinių ataskaitos duomenis, apskaičiuoti *Komunalinių paslaugų* ir *Energetikos* ekonominių veiklos sektorių įmonėse. Pirmojo paminėto sektoriaus finansinio svėro rodiklis padidėjo 0.09, o antrojo sumažėjo 0.03. Šie nežymūs finansinių rodiklių pokyčiai rodo, kad tam tikros makroekonominės sąlygos, konkrečiu atveju pasaulinė finansinė krizė, šio sektoriaus įmonių kapitalo struktūros pokyčiams darė nedidelę įtaką.

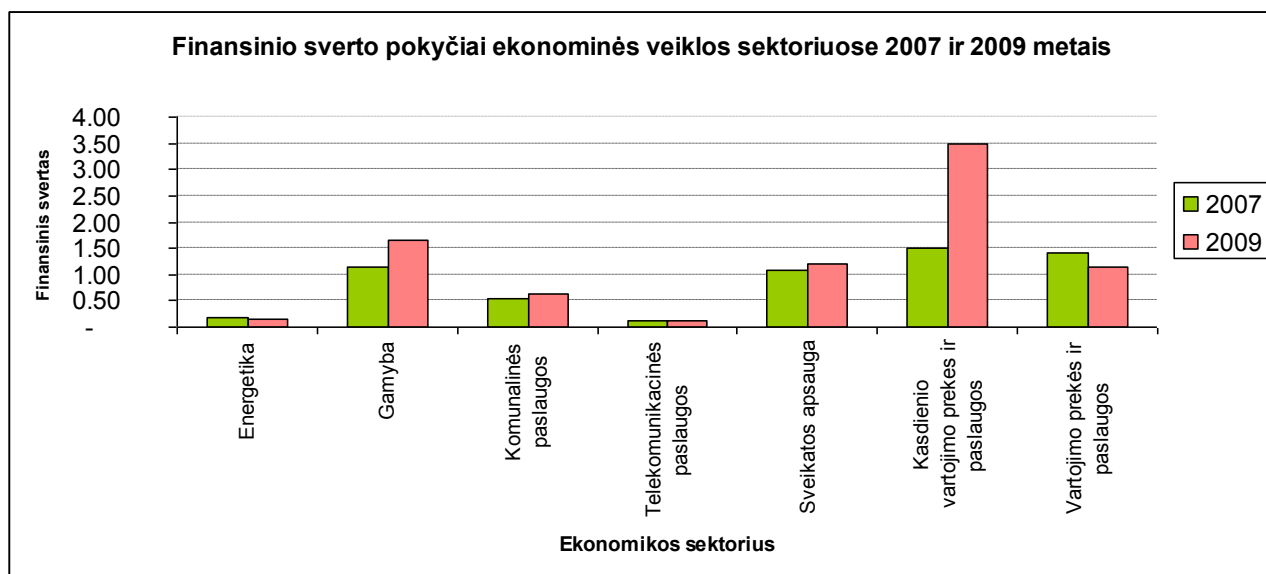


**5 pav. Įmonių finansinių svėrų pokytis lyginant 2007 ir 2009 metus**

Šaltinis: sudaryta autorės

Lyginant 2007 ir 2009 metų tų pačių įmonių finansinio svėro rodiklius, matyti, kad 6% tirtų įmonių finansinis svėras nepakito, 42% įmonių finansinis svėras padidėjo (vadinasi skolos lygis lyginant su nuosavu kapitalu paaugo), o dauguma, 52%, - sumažėjo. Reiškia daugumos tirtų įmonių nuosavo kapitalo lygis lyginant su ilgalaikiais įsiskolinimais sumažėjo. Ilgalaikiai įsipareigojimai sumažėjo kadangi įmonės galėjo būti priverstos atiduoti dalį ilgalaikių

įsipareigojimų kreditoriams dėl sumažėjusios ūkeisto bankui turto rinkos vertės. Taip pat finansinio sverto sumažėjimą galėjo lemti tai, kad finansinės 2008 metų krizės metu, įmonės sumažino naujų investicinių projektų apimtį ir tam tikslui neėmė papildomų įsipareigojimų.



**6 pav. Finansinio sverto pokyčiai ekonominės veiklos sektoriuose 2007 ir 2009 metais**

Šaltinis: sudaryta autorės

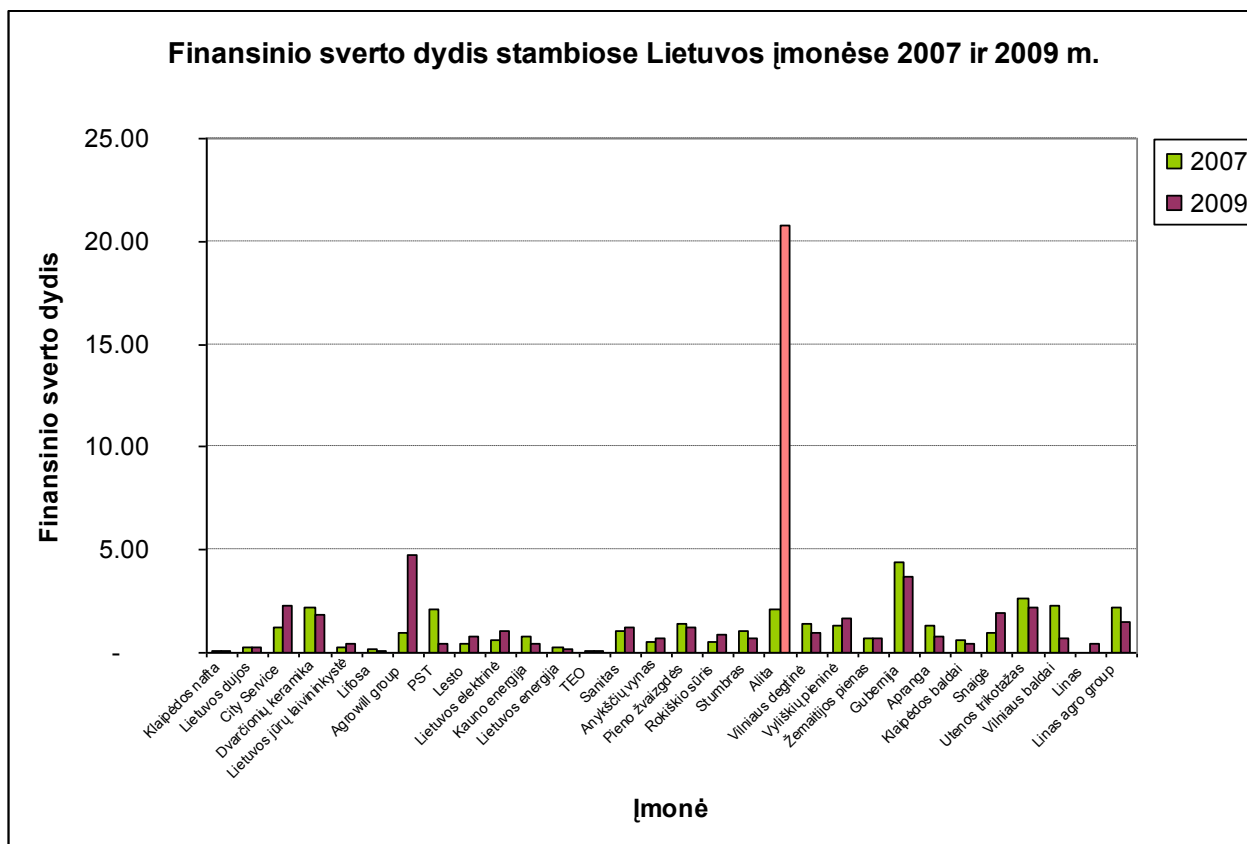
Mažiausias finansinis svertas tiek 2007 metais, tiek 2009 metais buvo apskaičiuotas *Energetikos* sektoriuje veikiančių įmonių (Telekomunikacijos ir sveikatos apsaugos įmonių finansiniai vidurkiai nelyginami dėl nepakankamo tos pačios sektoriaus įmonių kiekio viename sektoriuje). 2007 metais šios ekonominės veiklos sektoriaus įmonių finansinio sverto vidurkis buvo 0.2, o 2009 metais – dar sumažėjo ir pasiekė 0.16. Tai rodo, kad energetikos sektoriuje veikiančių įmonių įsipareigojimų dydis, lyginant su nuosavo kapitalo apimtimi yra mažiausias tarp visų lygintų įmonių. Įmonės finansavimasis vyksta daugiausiai iš vidinių šaltinių.

*Komunalines paslaugas* teikiančių įmonių sektoriaus finansinio sverto vidurkis 2007 metais buvo 0.53, o 2009 metais paaugo iki 0.62. Tai reiškia, kad įmonių veikla 2007 metais buvo finansuojama iš ilgalaikių išskolinimų ir nuosavo kapitalo maždaug lygiomis dalimis. Tiesa, 2009 metais nuosavo kapitalo apimtis kapitalo struktūroje kiek paaugo.

Didžiausias finansinis svertas taikomas finansų sektoriaus įmonėse. 2007 metais sektoriaus įmonių finansinio sverto vidurkis buvo 7.23, o 2009 metais išaugo iki 9.97. Taip pat didelis (nors ir kelis kartus mažesnis už finansų sektoriaus rodiklius, tačiau pastarajam esant ganėtinai ekstremaliam, pravartu palyginti likusių ekonominių veiklos sektorių įmonių rodiklius) yra *Kasdienio vartojimo prekių ir paslaugų* įmonių finansinis svertas. 2007 metais buvęs 1.49, 2009 metais išaugo iki 3.48. Tai lėmė drastiškas AB „Alita“ nuosavo kapitalo sumažėjimas. Atmetus šią

įmonę, buvo apskaičiuota, kad šio sektoriaus finansinio svėro rodiklis 2007 ir 2009 metais atitinkamai buvo 1.42 ir 1.32. Kadangi pagal 8 lentelės duomenis matome, kad visų kitų *Kasdienio vartojimo prekių ir paslaugų* įmonių finansinio svėro rodikliai buvo linę mažėti, o tai reiškia, kad išsipareigojimų dalis kapitalo struktūroje lyginant su nuosavu kapitalu mažėjo, galima daryti išvadą, kad įmonės minimo sektoriaus įmonės galėjo sumažinti ilgalaikius investicinius projektus ir dėl to neėmė ilgalaikių paskolų, taip pat galėjo būti priverstos atiduoti bankams ilgalaikių paskolų dalį dėl nuvertėjusio įkeisto ilgalaikio turto be to galėjo būti didinamas nuosavas kapitalas neišmokant dividendų ar didinant įmonės rezervus.

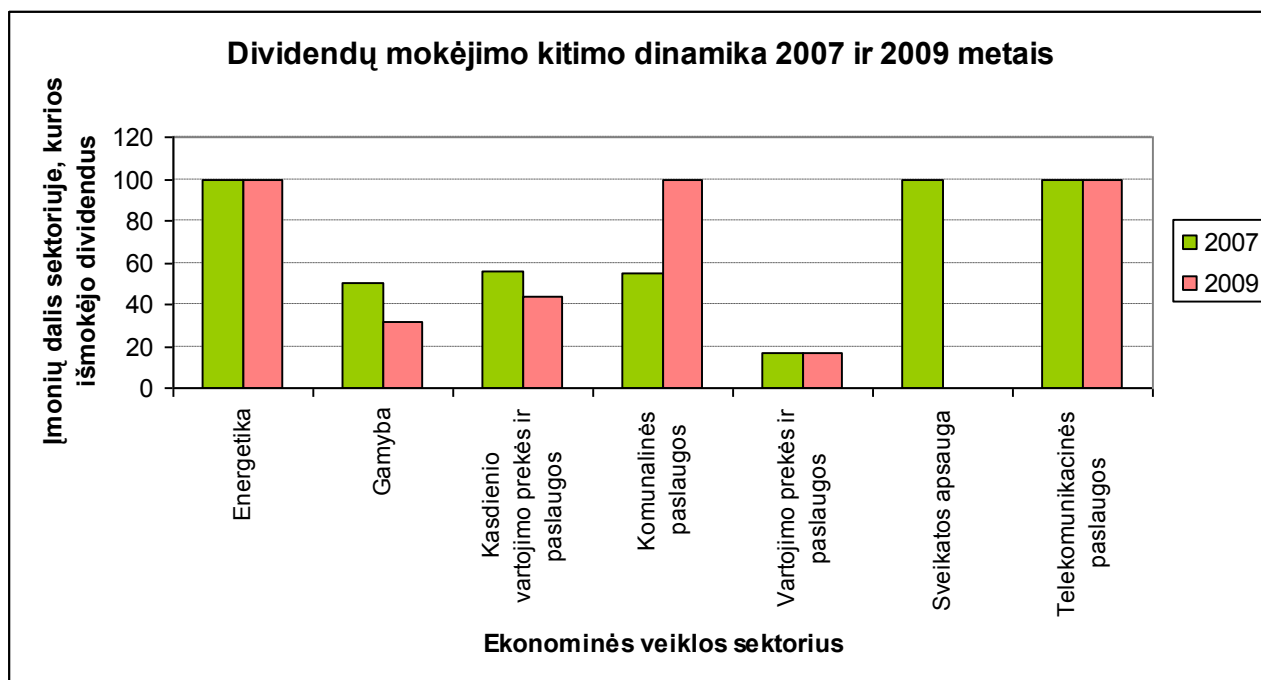
*Vartojimo prekių ir paslaugų sektoriuje* (šiam sektoriui priskiriamos ne pirmo būtinumo vartojimo prekes gaminančios įmonės) finansinio svėro rodiklis taip pat sumažėjo lyginant 2009 ir 2007 metus. Atitinkamai: 2007 metais *vartojimo prekių ir paslaugų sektoriaus* įmonių finansinio svėro vidurkis buvo 1.43, o 2009 nukrito iki 1.13. Didžiausias finansinio svėras 2007 metais buvo apskaičiuotas AB „Vilniaus baldai“ (2.28), o mažiausias AB „Linas“ (0.01). Mažiausias finansinis svėras 2009 metais nustatytas AB „Klaipėdos baldai“ (0.42), o didžiausias – AB „Utenos trikotažas“. Tai reiškia, kad 2009 metais AB „Klaipėdos baldai“ sumažino savo išsipareigojimų dalį kapitalo struktūroje, o AB „Utenos trikotažas“ - padidino.



7 pav. Finansinio svėro dydis stambiose Lietuvos įmonėse 2007 ir 2009 m.

Šaltinis: sudaryta autorės

Analizuojant 7 paveikslą duomenis matyti, kad išskyrus jau aptartą AB „Alitos“ finansinio svėro dydį, didžiausias rodiklis užfiksuotas AB „Agrowill group“ (0,96; 4,77) ir AB „Gubernija“ (4,37; 3,73). Didžiausia savininkų nuosavybės dalis imties įmonių kapitalo struktūroje, kas lėmė mažiausią finansinio svėro dydį, buvo AB „Klaipėdos nafta“ (0,12; 0,05), AB „Lietuvos dujos“ (0,27; 0,28); AB „Lifosa“ (0,17; 0,07), AB „TEO“ (0,12; 0,11) AB „Lietuvos energija“ (0,24; 0,20).



8 pav. Dividendų mokėjimo kitimo dinamika 2007 ir 2009 metais

Šaltinis: sudaryta autorės

8 paveiksle pavaizduota dividendus išmokėjusių ekonominės veiklos sektoriaus įmonių dalis. Matoma, kad visos energetikos sektoriaus įmonės abiem analizuotais periodais išmokėjo dividendus. Tuo tarpu nei viena iš finansinio sektoriaus įmonių neišmokėjo dividendų. Gamybinio sektoriaus įmonėse taip pat pastebėtas dividendų sumažėjimas. Kiek mažiau, tačiau visgi sumažėjo, ir kasdienio vartojimo prekių ir paslaugų įmonių, mokėjusių dividendus skaičius 2009 metais lyginant su 2007. Įmonių, mokančių dividendus skaičius per analizuojamus laikotarpius išaugo tik komunalines paslaugas teikiančių įmonių sektoriuje. Didžiausias pokytis dividendų mokėjimo politikoje pastebėtas finansų sektoriuje, kur visos nagrinėtos imties įmonės nemokėjo dividendų 2009 metais. Palyginus šį faktą su ekonominio sektoriaus finansinio svėro dinamika, pastebėsime, kad 2009 metais padidėjo ir šio sektoriaus finansinis svėras. Vadinasi, šio sektoriaus įmonių



įsipareigojimų apimtis lyginant su nuosavu kapitalu padidėjo. Tai galėjo lemti įmonių patirti nuostoliai.

Stabiliausias dividendų mokėjimas pastebėtas energetikos sektoriuje, kur ir 2009 metais (lyginant su 2007 metų laikotarpiu) buvo stabiliausias ir mažiausias. Vadinasi, šio sektoriaus įmonės savo kapitalo struktūroje naudoja daugiau nuosavo kapitalo nei įsiskolinimų.

### **3.2 Lietuvos įmonėse naudojami apskaitos politikos metodai**

Ankstesniuose skyriuose buvo aptarti Lietuvos įmonių apskaitos politikos metodai, tai yra, kokius apskaitos politikos metodus taikančios įmonės apskaitos politika bus laikoma pelną mažinančia, o kuri – didinančia. Kaip pelną didinantys apskaitos politikos metodai, kurie yra nagrinėjami šiame darbe, yra išskiriami: FIFO atsargų įkainojimo būdas, tiesiogiai proporcingas (tiesinis) ilgalaikio materialaus turto nusidėvėjimo būdas ir ilgalaikio materialaus turto įkainojimas pekainota verte; pelną mažinančiais laikomi šie metodai – LIFO atsargų įkainojimo būdas, pagreitinto nusidėvėjimo metodai bei įsigijimo savikaino apskaitomas ilgalaikis materialus turtas.

Tyrimo metu nagrinėjant Vilniaus Vertybinių popierių biržoje listinguojamų trisdešimties stambių Lietuvos įmonių finansinių ataskaitų aiškinamuosius raštus, buvo sudaryta lentelė 9, kurioje aiškiai matoma, kokį apskaitos politikos metodą yra pasirinkusios įmonės iš analizuojamos imties.

Pagal 9 lentelės duomenis matoma, kad buvo tiriamos finansinės ataskaitos iš energetikos sektoriaus (AB „Klaipėdos nafta“ ir AB „Lietuvos dujos“), gamybos sektoriaus (AB „City Service“, AB „Dvarčionių keramika“, AB „Lifosa“, AB „PST“, AB „Lietuvos jūrų laivininkystė“), kasdienio vartojimo prekių ir paslaugų sektoriaus (AB „Agrowill group“, AB „Anykščių vynas“, AB „Gubernija“, AB „Linus agro group“, AB „Linus“, AB „Stumbras“, AB „Alita“, AB „Vilniaus degtinė“, AB „Vyliškių pieninė“, AB „Žemaitijos pienas“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Rokiškio sūris“), komunalinių paslaugų sektoriaus (AB „Kauno energija“, AB „Lietuvos elektrinė“, AB „Lietuvos energija“, AB „Lesto“), sveikatos apsaugos sektoriaus (AB „Sanitas“), telekomunikacinių paslaugų sektoriaus (AB „TEO“), vartojimo prekių ir paslaugų sektoriaus (AB „Klaipėdos baldai“, AB „Apranga“, AB „Utenos trikotažas“, AB „Vilniaus baldai“, AB „Snaigė“).

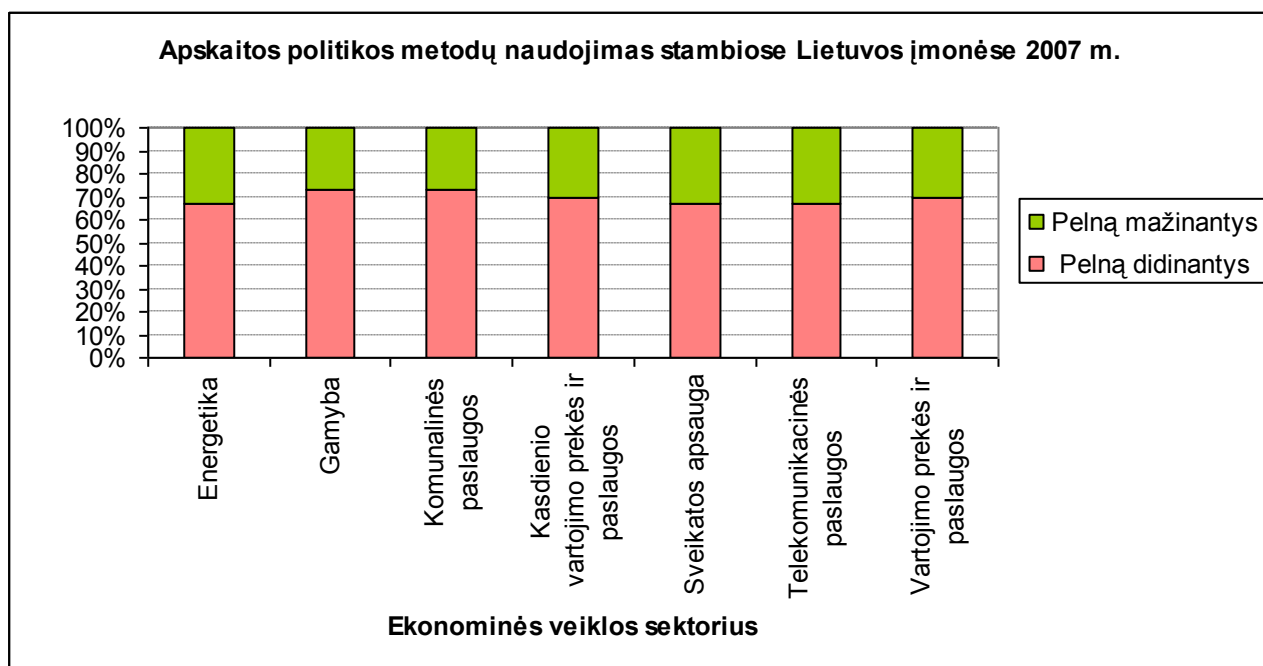
## Lietuvos stambiose įmonėse taikomi apskaitos politikos metodai 2009 m.

Ekonominės veiklos sektorius	Įmonės pavadinimas	Pelną mažinantys apskaitos politikos metodai			Pelną didinantys apskaitos politikos metodai			
		Pagreitinto nusidėvėjimo metodai	LIFO atsargų apskaitymo būdas	Įsigijimo savikaina apskaitomas IMT	Tiesinis nusidėvėjimo metodas	FIFO atsargų apskaitymo būdas	Perkainota vertė apskaitomas IMT	
Energetika	<i>Klaipėdos nafta</i>			1	1	1		
	<i>Lietuvos dujos</i>			1	1	1		
Gamyba	<i>City Service</i>			1	1	1		
	<i>Dvarčionių keramika</i>				1	1	1	
	<i>Lifosa</i>			1	1	1		
	<i>PST</i>			1	1	1		
	<i>Lietuvos jūrų laivininkystė</i>			1	1	1		
Kasdienio vartojimo prekės ir paslaugos	<i>Agrowill group</i>			1	1	1		
	<i>Anykščių vynas</i>			1	1	1		
	<i>Gubernija</i>			1	1	1		
	<i>Linas agro group</i>			1	1	1		
	<i>Linas</i>			1	1	1		
	<i>Stumbras</i>			1	1	1		
	<i>Alita</i>			1	1	1		
	<i>Vilniaus degtinė</i>			1	1	1		
	<i>Vyliškių pieninė</i>			1	1	1		
	<i>Žemaitijos pienas</i>			1	1	1		
<i>Pieno žvaigždės</i>			1	1	1			
<i>Rokiškio sūris</i>			1	1	1			
Komunalinės paslaugos	<i>Kauno energija</i>			1	1	1		
	<i>Lietuvos elektrinė</i>			1	1	1		
	<i>Lietuvos energija</i>				1	1	1	
	<i>Lesto</i>				1	1	1	
Sveikatos apsauga	<i>Sanitas</i>			1	1	1		
Telekomunikacinės paslaugos	<i>TEO</i>			1	1	1		
Vartojimo prekės ir paslaugos	<i>Klaipėdos baldai</i>			1	1	1		
	<i>Apranga</i>			1	1	1		
	<i>Utenos trikotažas</i>			1	1	1		
	<i>Vilniaus baldai</i>			1	1	1		
	<i>Snaigė</i>			1	1	1		
				Viso	27	30	30	3

Šaltinis: sudaryta autorės

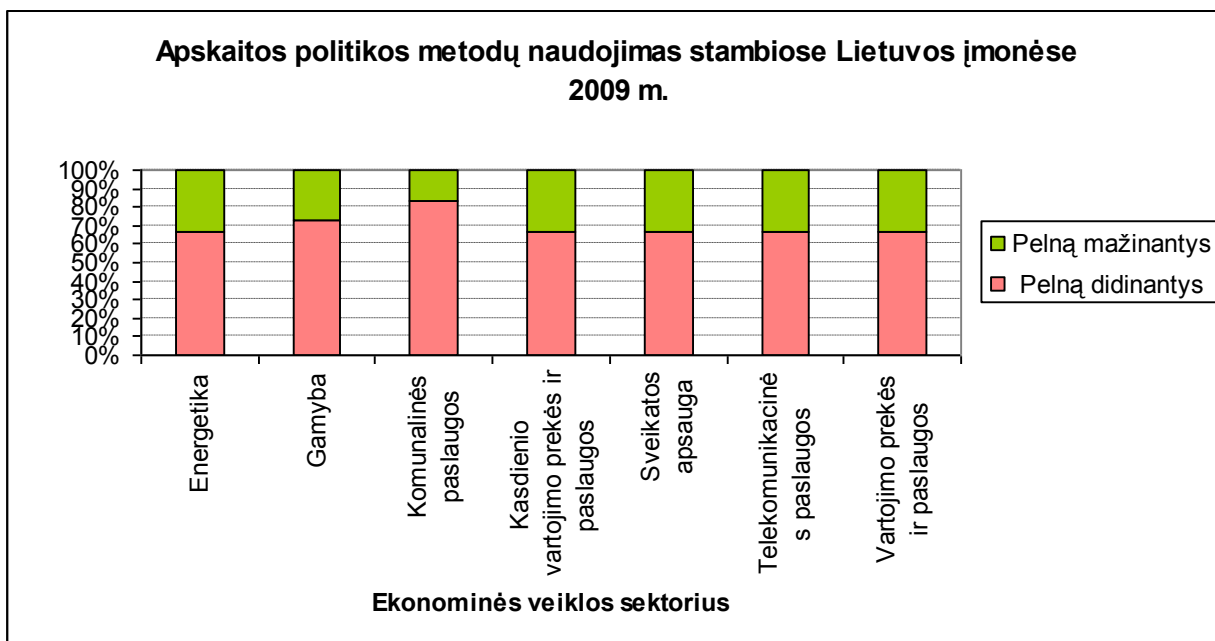
Pagal 9 lentelės duomenis, matoma, kad didžioji dauguma stambių Lietuvos įmonių, listinguojamų Vilniaus Vertybinių popierių biržoje pagal oficialųjį ir papildomąjį sąrašus, naudoja

pelną didinančius apskaitos metodus. Tai aptikta analizuojant 2009 metų finansinėse ataskaitose pateiktus aiškinamuosius raštus. FIFO atsargų įkainojimo būdą abiem nagrinėjama laikotarpiais naudojo 100 proc. tirtų įmonių. Tiesiogiai proporcingą (tiesinį) ilgalaikio materialaus turto nusidėvėjimo metodą taip pat naudojo 100 proc. imties įmonių. Šie abu metodai priskiriami prie pelną didinančių apskaitos politikos metodų. Visgi dauguma įmonių naudojo ir vieną pelną mažinantį apskaitos politikos būdą, tai įsigijimo savikaina apskaitomą ilgalaikio materialaus turto metodą. Iš visos tyrimo imties šimtaprocentinę pelną didinančią apskaitos politiką naudojo: AB „Dvarčionių keramika“, AB „Lietuvos energija“ ir AB „Lesto“. Tai sudarė vos 9 procentus imties. Taigi buvo nuspręsta apskaičiuoti koeficientą, kuris parodytų, kokia dalis tirtų įmonių apskaitos politikos metodų (iš visų, kuriuos naudoja įmonė), yra laikoma pelną didinančia apskaitos politika. Pastarasis apskaitos politikos metodas buvo pasirinktas baziniu, skaičiuojant koeficientą, kadangi atlikus pirminę rezultatų apžvalgą tapo aišku, kad pelną didinantys apskaitos politikos elementai tyrimo imtyje yra vyraujantys.



**9 pav. Apskaitos politikos metodų naudojimas stambiose Lietuvos įmonėse 2007 metais**

Šaltinis: sudaryta autorės



**10 pav. Apskaitos politikos metodų naudojimas stambiose Lietuvos įmonėse 2009 metais**

Šaltinis: sudaryta autorės

Nagrinėjant pelną didinančios apskaitos politikos apimtį ekonominės veiklos sektoriuose 2007 ir 2009 metais, akivaizdu, kad nei viename sektoriuje nebuvo naudojamas šimtaprocentinis pelną didinantis apskaitos politikos metodas. Iš 9 ir 10 paveikslų matyti, kad 2007 metais *Komunalinių ir gamybinių* įmonių veiklos sektoriuose pelną didinančių apskaitos politikos metodų apimtį buvo didžiausia ir sudarė 73.33 proc. visų naudojamų apskaitos politikos metodų. 2009 metais šių dviejų sektorių naudojama apskaitos politikos metodų apimtį taip pat buvo didžiausia, tačiau *Komunalines paslaugas* teikiančių įmonių sektoriuje buvo didžiausia ir sudarė 83.33 proc. visų apskaitos politikos metodų.

10 lentelė

**Tirtos apskaitos politikos metodų apimtį Lietuvos įmonėse 2007 ir 2009 metais**

Tirtas apskaitos politikos metodas	2007	2009
Atsargų įkainojimo būdas FIFO	100%	100%
Tiesiogiai proporcingas (tiesinis) IMT nusidėvėjimo būdas	100%	100%
IMT apskaitos būdas: savikainos	87.88%	90.91%
IMT apskaitos būdas: perkainotos vertės	12.12%	9.09%

Šaltinis: sudaryta autorės

Atlikta analizė parodė, kad visos Vilniaus Vertybinių popierių biržoje listinguojamos įmonės naudoja atsargų įkainojimo būdą FIFO bei tiesiogiai proporcingą (tiesinį) ilgalaikio materialaus nusidėvėjimo būdą. Abu šie apskaitos politikos metodai yra priskiriami pelną didinančiai apskaitos politikai. Taigi remiantis šiais duomenimis, galima teigti, kad tirtose įmonėse yra vykdoma pelną didinanti apskaitos politika. Visgi, didžioji dauguma analizuotų įmonių tiek 2007, tiek 2009, ilgalaikiam materialiam turtui apskaityti taikė savikainos būdą, kuris yra priskiriamas prie pelną mažinančių apskaitos politikos metodų. Taigi, galima daryti išvadą, kad Vilniaus Vertybinių popierių biržoje listinguojamos įmonės naudoja tam tikrą apskaitos politikos metodų portfelį, kuriame pelną didinantys apskaitos politikos metodai užima didesnę dalį, taigi, galima teigti, kad tirtos įmonės yra labiau linkusios naudoti pelną didinančią nei pelną mažinančią apskaitos politiką. Pasak Rudžionienės, Zinkevičienės (2004), pelną didinantys apskaitos politikos metodai yra populiareni dar ir dėl mokesčių keliamų reikalavimų bei paprastesnio naudojimo.

Išnagrinėjus abiejų laikotarpių duomenis akivaizdu, kad stambios Lietuvos įmonės, kurių vertybiniais popieriais yra prekiaujama Vilniaus biržoje, yra linkusios naudoti pelną didinančios apskaitos politikos metodus. Tokiu būdu yra patvirtinama hipotezė *H1*, kad Lietuvos įmonės yra linkusios labiau naudoti pelną didinančius nei pelną mažinančius apskaitos politikos metodus.

### 3.3 Tyrimo hipotezių analizė

Siekiant išsiaiškinti finansinio svorto įtaką įmonės apskaitos politikos pasirinkimui buvo tiriamas finansinio svorto ir pelną didinančių apskaitos politikos metodų naudojamų įmonėje, lygis. Buvo išsiaiškinta, kad tirtos įmonių apskaitos politikoje vyrauja pelną didinantys apskaitos politikos metodai. Tačiau ne visos įmonės taikė šimtaprocentinę pelną didinančią apskaitos politiką. Norint išsiaiškinti, ar įmonės apskaitos politikos pasirinkimas priklauso nuo jos kapitalo struktūroje buvo atlikta koreliacinė analizė.

11 lentelė

#### **Pelną didinančių apskaitos politikos metodų pasirinkimo lygio apskaitos politikoje ryšys su įmonės finansiniu svortu**

<i>Tiriami elementai</i>	<i>Pearson koreliacijos koeficientas (r)</i>	<i>Statistinis reikšmingumas (p)</i>
Pelną didinančių apskaitos politikos metodų pasirinkimo lygio apskaitos politikoje ryšys su finansiniu svortu	0.075	0.0678

Šaltinis: sudaryta autorės

Koreliacinė analizė parodė labai silpną teigiamą ryšį tarp tirtų elementų  $r=0.078$ . Įvertinus statistinio reikšmingumo rodiklį  $p=0.0678$ , kuris rodo, kad ryšio skaičiavimai nėra reikšmingi, hipotezę *H2*, teigiančią, kad įmonės, kurių finansinis svetas yra didesnis yra linkusios naudoti pelną didinančią apskaitos politiką, reikėtų atmesti

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, ar Vilniaus Vertybinių popierių biržoje listinguojamos Lietuvos įmonės pasitvirtins *atstovavimo* teorija, teigianti, kad įmonės, kurių skolos lygis kapitalo struktūroje yra didesnis, atskleidžia daugiau apskaitos politikos informacijos. Hipotezei *H3* patvirtinti ar paneigti buvo atliekamas koreliacijos tarp įmonės finansinio sveto ir jos pateikiamo apskaitos politikos atskleidimo lygio skaičiavimas.

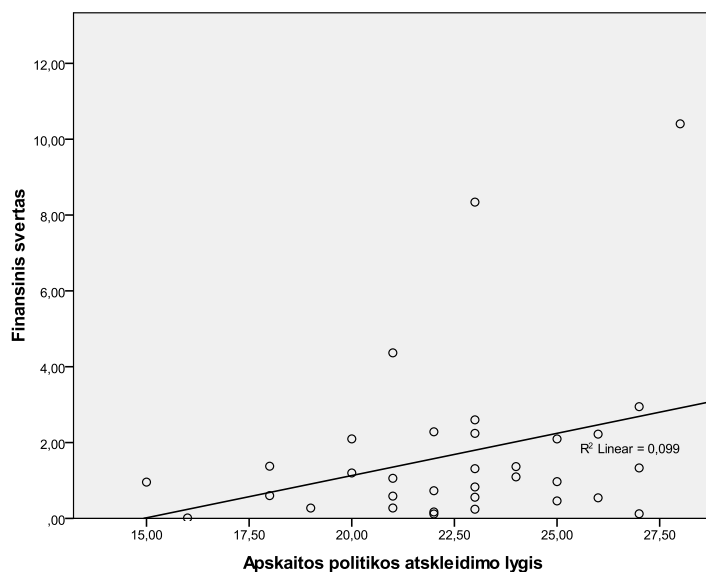
12 lenetelė

### Apskaitos politikos atskleidimo lygio ryšys su įmonės finansiniu svetu

Tiriami elementai	Pearson koreliacijos koeficientas (r)	Statistinis reikšmingumas (p)
Atskleidimo lygio ryšis su finansiniu svetu	0.314	0.0419

Šaltinis: sudaryta autorės

Apskaičiuotas *Pearson* koreliacijos koeficientas (r) yra 0.314. Statistinio koeficiento statistinio reikšmingumo rodikliui esant daugiau už 0.05, galime teigti, kad tarp apskaitos politikos atskleidimo lygio ir įmonės finansinio sveto egzistuoja silpna teigiama priklausomybė. Koreliacijos tendą galima matyti 12 paveiksle.



### 11 pav. Apskaitos politikos atskleidimo lygio ryšys su įmonės finansiniu svetu

Šaltinis: sudaryta autorės

Remiantis koreliacinės analizės metu gautais rezultatais, hipotezė *H3* *(monių, kurių skolos lygis kapitalo struktūroje didesnis, atskleidimo laipsnis yra didesnis, patvirtinama.*

Watson (2002) teigia, kad signalo teorijoje yra naudojami šie finansiniai rodikliai: investavimo, pelningumo ir efektyvumo. Laikoma, kad juos pateikiančios įmonės nori parodyti atskleidžiančios didelį mastą savo apskaitos politikos. Norint patikrinti, ar Vilniaus Vertybinių popierių biržoje listinguojamose Lietuvos įmonėse ši teorija galioja, buvo iškelta hipotezė *H4*. Duomenys tyrimui buvo paimti iš įmonės pateiktų ir nepriklausomų auditorių audituotų finansinių ataskaitų. Buvo užfiksuota, kurios įmonės pateikė investavimo, pelningumo ir efektyvumo rodiklius ir po to buvo atliekami skaičiavimai tarp šių rodiklių pateikimo fakto ir įmonės finansinio sveto.

13 lentelė

#### Rodiklių atskleidimo finansinės ataskaitose ryšys su įmonės finansiniu svetu

Tiriami elementai	Pearson koreliacijos koeficientas (r)	Statistinis reikšmingumas (p)
Rodiklių atskleidimo ryšys su įmonės finansiniu svetu	-0.17	0.173

Šaltinis: sudaryta autorės

Atlikus skaičiavimus, akivaizdu, kad tirtos imties įmonių rodiklių atskleidimo faktas ir finansinio sveto ryšys – neegzistuoja. Nors *Pearson* koreliacijos koeficientas ir rodo silpną neigiamą priklausomybę, tačiau ji, remiantis statistinio reikšmingumo koeficientu, - nėra patikima. Taigi Vilniaus Vertybinių popierių biržoje listinguojamų Lietuvos įmonių finansinis svetas, kaip Watson (2002) teigia esant susijusį ir daranti įtaką finansinių rodiklių atskleidimo faktui pagal *signalo* teoriją, Lietuvos tirtu atveju nepasitvirtino. Taigi hipotezė *H4* teigianti, *kad įmonės, atskleidžiančios didesnę nei vidutiniškai apskaitos politikos dalį, pateikia šiuos finansinius rodiklius: investavimo, pelningumo ir efektyvumo* atmetama.

Teigiama, kad įmonės finansiniam svetu esant didesniai, įmonė sugeneruoja mažesni pelną. Dėl to būtų galima daryti išvadą, kad ir dividendai bus mokami mažesni. Taigi, norint išsiaiškinti, ar esant didesniai finansiniam svetu, įmonė taikys pelną mažinančią apskaitos politiką ir tuo pat metu bus išmokami mažesni dividendai, buvo iškelta hipotezė *H5* - *išmokamų dividendų skaičius priklauso nuo įmonės apskaitos politikos ir nuo finansinio.*

14 lentelė

### Rodiklių atskleidimo finansinės ataskaitose ryšys su įmonės finansiniu svertu

Tiriami elementai	Pearson koreliacijos koeficientas (r)	Statistinis reikšmingumas (p)
Ryšys tarp finansinio sverto ir išmokamų dividendų	-0.023	0.845

Šaltinis: sudaryta autorės

Nebuvo aptiktas reikšmingas ryšys tarp išmokamų dividendų ir finansinio sverto. Hipotezė H5 – atmetama.

Iš viso šio tyrimo eigoje buvo iškeltos penkios hipotezės, iš kurių dvi buvo patvirtintos ir trys – paneigtos. Remiantis statistinių skaičiavimų rezultatais galima teigti, kad Lietuvos įmonės yra linkusios labiau naudoti pelną didinančius nei pelną mažinančius apskaitos politikos metodus (H1) bei tai, kad stambių Lietuvos įmonių, kurių skolos lygis kapitalo struktūroje didesnis, atskleidimo laipsnis yra didesnis (H3). Tačiau tyrimo metu gauti rezultatai neleido patvirtinti, kad stambios Lietuvos įmonės, kurių finansinis svertas yra didesnis, yra linkusios naudoti pelną didinančią apskaitos politiką (H2), taip pat negalime teigti, kad stambios Lietuvos įmonės, atskleidžiančios didesnę nei vidutiniškai apskaitos politikos dalį, pateikia šiuos finansinius rodiklius: investavimo, pelningumo ir efektyvumo (H4) bei nepatvirtinama, kad išmokamų dividendų skaičius stambiose Lietuvos įmonėse priklauso nuo įmonės apskaitos politikos ir nuo finansinio sverto.



## IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atlikti teoriniai, analitiniai ir statistiniai tyrimai leido suformuluoti tokias tyrimo išvadas:

1) Išnagrinėjus įvairių autorių apskaitos politikos apibrėžimus, galima teigti, kad: apskaitos politika – tai tam tikrų apskaitos būdų, metodų ir taisyklių visuma, naudojama įmonės finansinėms ataskaitoms standartizuoti bei įstatymams, norminiams aktams neprieštaraujantiems apskaitos procesams įmonėje vykdyti, užtikrinant vidinių ir išorinių informacijos vartotojų poreikius. Finansinės apskaitos teorijos daro įtaką apskaitos politikai, o pastaroji nulemia apskaitos praktiką arba atvirkščiai - apskaitos praktika daro įtaką apskaitos politikai per apskaitos teoriją, ekonomines sąlygas bei politinius veiksnius.

2) Apskaitos politikos pasirinkimą lemia iš mikroekonominės ir makroekonominės aplinkos kylantys veiksniai, kurie dažniausiai yra grupuojami pagal organizacinį, techninį ir metodologinį aspektus. Pastarasis yra svarbiausias kalbant apie tai kokią, pelną didinančią ar mažinančią, apskaitos politiką pasirinks įmonė, kadangi jame nurodomi turto apskaitos, trumpalaikio turto apskaitos, išpareigojimų apskaitos, nuosavo kapitalo apskaitos bei pajamų ir sąnaudų pripažinimo alternatyvų apskaitoje būdai. Pripažįstama, kad įmonė, pasirinkusi pelną didinantį apskaitos politikos būdą, naudos šiuos metodus: FIFO atsargų įkainojimo būdą, tiesiogiai proporcingą (tiesinį) ilgalaikio materialaus turto nusidėvėjimo būdą, didesnę ilgalaikio materialaus turto likvidacinę vertę bei mažesnę ilgalaikio materialaus turto minimalią savikainą bei pasirinks ilgalaikio turto apskaitymą perkainota verte. Tuo tarpu pelną mažinanti apskaitos politika bus laikoma įmonėse, kuriose naudojamas LIFO atsargų įkainojimo būdas, pagreitinto nusidėvėjimo metodai, mažesnę ilgalaikio materialaus turto likvidacinę vertę, didesnę ilgalaikio materialaus turto minimali savikaina bei ilgalaikio materialaus turto apskaitymas savikainos būdu.

3) Įmonės apskaitos politikos atskleidimas aiškinamas per atstovavimo, legitimumo, signalo ir suinteresuotųjų teorijas. Remiantis jomis įmonės apskaitos politikos atskleidimo laipsnis priklauso nuo įmonės vadovo savanaudiškų interesų, nuo to, kaip įmonė suderina savo veiksmus su visuomenės bei tam tikrų institucijų normomis ir taisyklėmis, nuo informacijos asimetrijos lygio rinkoje bei signalizavimo apie tai bei nuo įmone suinteresuotų asmenų poreikių, be kurių palaikymo įmonė liautuši egzistavusi. Taip pat įmonės apskaitos atskleidimo lygis priklauso nuo tokių įmonės charakteristikų, kaip įmonės dydis, laisvoje apyvartoje esančios akcijos, pramonės šaka bei kapitalo struktūra

4) Pozityvinė apskaitos teorija leidžia sugeneruoti ir patikrinti hipotezes apie apskaitos politikos pasirinkimą įmonėse. Šia teorija besivadovaujantys mokslininkai, tiria įmonės vadovų elgesį, įmonės dydį bei kapitalo struktūrą ir jos įtaką apskaitos politikos pasirinkimui.

5) Apskaitos politikos atskleidimą įmonėse geriausiai leidžia ištirti hipotezės, suformuluotos pagal atstovavimo ir signalo teorijas. Pirmoji nagrinėja situacijas kai nagrinėjama vadovo-agento problema, kylanti iš teisių valdyti įmonę ir pačios įmonės nuosavybės teisių turėjimo. Antroji tiria situacijas, kai kyla neaiškumai dėl informacijos asimetriškumo. Remiantis šiomis teorijomis mokslininkai analizavo apskaitos politikos atskleidimo lygio ryšį su kapitalo struktūra. Dauguma jų randą koreliaciją (teigiamą ar neigiamą) tarp šių dviejų kintamųjų, tačiau nemažai tyrėjų teigia jos nesant.

6) Išnagrinėjus Lietuvos stambiųjų įmonių, kurios yra listinguojamas Vilniaus Vertybinių popierių biržoje finansines ataskaitas buvo ištirta, kad Lietuvos įmonės yra linkusios labiau naudoti pelną didinančius nei pelną mažinančius apskaitos politikos metodus. 2007 ir 2009 metais FIFO atsargų įkainojimo būdą naudojo 100 proc. tirtų įmonių, tiesiogiai proporcingą (tiesinį) ilgalaikio materialaus turto nusidėvėjimo būdą taip pat 100 proc. įmonių. Vienintelis pelną mažinantis apskaitos politikos metodas, kurį naudojo dauguma įmonių (2007 – 87.88 proc ir 2009 – 90.01 proc.) buvo ilgalaikio turto apskaitymas savikainos būdu.

7) Išnagrinėjus abiejų laikotarpių duomenis akivaizdu, kad didelės Lietuvos įmonės, kurių vertybiniais popieriais yra prekiaujama Vilniaus biržoje yra linkusios naudoti pelną didinančią apskaitos politikos metodus. Tokiu būdu yra patvirtinama hipotezė H1, kad Lietuvos įmonės yra linkusios labiau naudoti pelną didinančius nei pelną mažinančius apskaitos politikos metodus.

8) Siekiant iširti, ar Lietuvos stambiųjų įmonių kapitalo struktūra daro įtaką įmonės apskaitos politikai, buvo apskaičiuotas koreliacinis ryšys tarp įmonių apskaitos atskleidimo lygio ir kapitalo struktūros. Užfiksuotas labai silpnas teigiamas ryšys  $r=0.314$ , leidęs patvirtinti hipotezę H3, teigiančią, kad įmonių, kurių skolos lygis kapitalo struktūroje didesnis, atskleidimo laipsnis yra didesnis.

9) Hipotezės: H2 teigianti, kad stambios Lietuvos įmonės, kurių finansinis svertas yra didesnis yra linkusios naudoti pelną didinančią apskaitos politiką, H4 - Įmonės, atskleidžiančios didesnę nei vidutiniškai apskaitos politikos dalį, pateikia šiuos finansinius rodiklius: investavimo, pelningumo ir efektyvumo ir H5 - Išmokamų dividendų skaičius priklauso nuo įmonės apskaitos politikos ir nuo finansinio sverto atmetos.

10)Siekiant išsiaiškinti, ar įtakoją įmonių apskaitos politikos pasirinkimą ir jų kapitalo struktūros pokyčius, buvo analizuoti 2007 ir 2009 metų duomenys. Neužfiksuotas didelis apskaitos politikos pasirinkimo pokytis (išskyrus, kad 2009 metais įmonių naudojamas IMT savikainos būdas padidėjo nuo 87.88 proc. iki 90.01 proc.). Tuo tarpu kapitalo struktūra lyginant šiuo du laikotarpius pasikeitė taip: finansų sektoriuje finansinis svertas padidėjo nuo 7.23 iki 8.97, kasdienio vartojimo prekių ir paslaugų finansinis svertas taip pat padidėjo nuo 1.49 iki 3.48. Labai nežymiai finansinis svertas sumažėjo energetikos sektoriuje (užfiksuotas 0.03 sverto sumažėjimas).

11)Dėl šiame darbe patirto įmonių imties apimties ribotumo fakto, tolesniuose tyrimuose siūloma nagrinėti didesnę kiekį įmonių. Naudoti ne tik finansinėse ataskaitose teikiamus duomenis, bet ir atlikti anketinę apklausą, kurios pagalba būtų galima gauti daugiau informacijos apie pelną didinančios ar mažinančios apskaitos metodus, kurie nebuvo įtraukti į šio darbo tyrimą (minimali ilgalaikio materialaus turto savikaina ir ilgalaikio materialaus turto likvidacinė vertė).

ČESNAVIČIŪTĖ, Giedrė (2011) *Kapitalo struktūros įtaka įmonių apskaitos politikos formavimui*. Magistro baigiamasis darbas. Kaunas: Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas. 57 p.

## SANTRAUKA

**RAKTINIAI ŽODŽIAI:** Apskaitos politika, apskaitos politikos pasirinkimas, kapitalo struktūra, finansinis svertas, apskaitos politikos atskleidimas, legitimumo teorija, atstovavimo teorija, signalo teorija, suinteresuotųjų teorija.

Tinkamas kapitalo struktūros suformavimas įmonėje turi didelę įtaką jos tikslų užtikrinimui bei finansiniam stabilumui. Tinkama įmonės finansinė padėtis priklauso ir nuo apskaitos politikos suformavimo. Šiame darbe tiriamas ryšys tarp įmonės kapitalo struktūros ir jos apskaitos politikos pasirinkimo bei atskleidimo. Atsižvelgiant į globalų kontekstą, buvo padaryta prielaida, kad 2008 m. pasaulinė finansinė krizė lėmė daugelio įmonių veiklos pokyčius.

Darbo objektas – įmonių apskaitos politika. Šio darbo tikslas – ištirti kapitalo struktūros įtaką stambių įmonių apskaitos politikai, jos pasirinkimui ir atskleidimui. Darbo tikslui pasiekti išskelti šie svarbiausi uždaviniai: Išnagrinėti apskaitos politikos sampratą; Išanalizuoti apskaitos politikos pasirinkimą sąlygojančius veiksnius, Išanalizuoti apskaitos informacijos atskleidimo aspektus; Pateikti įmonės kapitalo struktūros formavimo prielaidas; Ištirti Lietuvos stambių įmonių apskaitos politikos pasirinkimo ir atskleidimo priklausomybę nuo kapitalo struktūros. Buvo iškeltos tokios hipotezės: H1 – Lietuvos stambios įmonės naudoja daugiau pelną didinančių apskaitos politikos metodų nei pelną mažinančių; H2 - Lietuvos stambios įmonės, kurių finansinis svertas yra didesnis, yra linkusios naudoti pelną didinančią apskaitos politiką; H3 – Lietuvos stambių įmonių, kurių skolos lygis kapitalo struktūroje didesnis, atskleidimo laipsnis yra didesnis; H4 – Lietuvos stambios įmonės, atskleidžiančios didesnę nei vidutiniškai apskaitos politikos dalį, pateikia investavimo, pelningumo ir efektyvumo finansinius rodiklius; H5- Lietuvos stambių įmonių išmokamų dividendų skaičius priklauso nuo įmonės apskaitos politikos ir nuo finansinio sverto.

Darbas sudarytas iš trijų dalių. *Pirmojoje dalyje* išnagrinėta apskaitos politikos samprata, apskaitos politikos elementai ir jų grupavimas. Taip pat išanalizuota kapitalo struktūros įtaka apskaitos politikos pasirinkimui ir atskleidimui, apibendrinamos įvairių mokslininkų nuomonės. *Antrojoje dalyje* kalbama apie kapitalo struktūros sampratą bei jo skaičiavimo galimybes, išskiriami pelną didinantys ir pelną mažinantys apskaitos politikos metodai pagal *Verslo apskaitos standartus*,

pateikiami kapitalo struktūros įtakos apskaitos politikos atskleidimui mokslininkų tyrimų rezultatai. *Trečiojoje darbo dalyje* pateikiami rezultatai apie Lietuvos stambių įmonių kapitalo struktūros įtaką apskaitos politikos pasirinkimui ir atskleidimui. Pateikiamas

Išnagrinėjus abiejų laikotarpių duomenis akivaizdu, kad didelės Lietuvos įmonės, kurių vertybiniais popieriais yra prekiaujam Vilniaus biržoje yra linkusios naudoti pelną didinančią apskaitos politikos metodus. Tokiu būdu yra patvirtinama hipotezė H1, kad Lietuvos įmonės yra linkusios labiau naudoti pelną didinančius nei pelną mažinančius apskaitos politikos metodus.

Siekiant iširti, ar Lietuvos stambių įmonių kapitalo struktūra daro įtaką įmonės apskaitos politikai, buvo apskaičiuotas koreliacinis ryšys tarp įmonių apskaitos atskleidimo lygio ir kapitalo struktūros. Užfiksuotas labai silpnas teigiamas ryšys  $r=0.314$ , leidęs patvirtinti hipotezę H3, teigiančią, kad įmonių, kurių skolos lygis kapitalo struktūroje didesnis, atskleidimo laipsnis yra didesnis.

## SUMMARY

**KEYWORDS:** Accounting policy, accounting policy choice, disclosure of accounting policies, capital structure, financial leverage, legitimacy theory, agency theory, signal theory, stakeholder theory.

The optimal structure of the capital has a huge impact assuring its goals and financial stability. The company's appropriate situation of financial condition depends on the accounting policies formation as well. In this paper there was made the investigation of correlation of company's capital structure and its accounting policy choice and disclosure. Considering the global context of the worldwide financial situation, there were made an assumption that 2008 financial crises had an impact on most of Lithuanians enterprises performances.

Object of the research – companies accounting policy. Aim of the research was to investigate the impact of capital structure on accounting policy of large companies, on accounting policy choice and its disclosure. In order to achieve the aim of the thesis there were made such tasks as follows: analyse the factors that influence the choice of accounting policy, analyse the aspects of accounting policies disclosure, provide the assumptions of capital structure forming, investigate the connection between the choice and disclosure of accounting policy of large Lithuanian companies and its capital structure

There were made five hypotheses: H1 – Large Lithuanian companies use accounting policy methods that increase the profit of current period instead of those which decrease the profit of current period. H2 – Large Lithuanian companies with high financial leverage is more likely to use accounting policy methods that increase the profit of current period. H3 – Large Lithuanian companies with high financial disclose more information of accounting policy. H4 – Large Lithuanian companies that disclose wider amount of accounting policies information than average, provides the investment rate, profit rate and efficiency rate. The amount of dividends that are paid by large Lithuanian companies refers to company's accounting policy and its financial leverage.

The thesis consist of three separate parts. There were analysed the conception of accounting policy, elements of accounting policy and grouping of them in the first part. There were also made the analysis of the impact of capital structure on accounting policy choice and disclosure. There were

provided the study of capital structure conception, financial leverage calculation methods and abilities, distinguished accounting policies methods that increase and decrease the profit of current period according to 1st Business Accounting Standart. There is also made the analysis of previous research of various scientists. In the third part of the work there are results of research were it is possible to find the correlation between the capital structure of large Lithuanian companys and its accounting policy and disclosure.

The results of research revealed that in both analysed periods large Lithuanian companys is more likel to use accounting policy methods that decreases profit of current period. The hypothesis H1 was approved. While making the analysis of conection between capital structure and its accounting policy the correlation between the amount of companys accounting policy disclosure and its capital structure was found. The connection was very week, but relevant when  $r=0.314$ . The hypothesis H3 was approved.

## LITERATŪROS SĄRAŠAS

1.12-asis Verslo apskaitos standartas "Ilgalaikis materialusis turtas". Prieiga per internetą: <http://www.administratorius.com/wp-content/uploads/12vas.pdf>;

2.1-asis Verslo apskaitos standartas "Finansinė atskaitomybė". Prieiga per Internetą: [http://www.buhalteris.lt/index.php?cid=2670&new\\_id=368](http://www.buhalteris.lt/index.php?cid=2670&new_id=368);

3.8-asis Tarptautinis apskaitos standartas "Nuosavas kapitalas". Prieiga per Internetą: <http://www.aat.lt/index.php?id=14>;

4.9-asis Verslo apskaitos standartas "Atsargos". Prieiga per Internetą: <http://www.administratorius.com/wp-content/uploads/09vas.pdf>;

5.AITKEN M. J., LOFTUS J. A. (2001). Determinants of Accounting Policy Choice in the Australian Property Industry: a Portfolio Approach. *Accounting and Finance*, No. 11, p. 5-14;

6.APOSTOLAU A. K. , NANOPOULUS K. A. (2009). Voluntary accounting disclosure and corporate governance: evidence from Greek listed firms. *International Journal Accounting and Finance*, Vol. 1. No 4;

7.ASTAMI W. E., TOWER G., (2006), Accounting policy choice and firm characteristics in the Asia Pacific region. An international empirical test of Costly Contracting Theory. *The international journal of accounting*. Nr. 4;

8.BAGDŽIŪNIENĖ V.,(2005) Įmonių veiklos planavimas ir analizė : esmė ir verslo situacijos, *Vilnius : Conto littera*, p. 178;

9.BALL, R., ROBIN, A., WU, J. (2003). Incentives versus standards: Properties of accounting income in four East Asian countries. *Journal of Accounting and Economics*, Vol 36, p. 235-270;

10.BAZLEY M., BROWN P., IZAN H. Y. (1985). An Analysis of Lease Disclosures by Australian companies. *Abacus*, Vol. 21, No 1. p. 44-62;

11.BEN-HORIM M. (1987) Essentials of corporate finance. *Allyn and Bacon (Boston)*, p. 712, ISBN 0205088473;

12.BEN-SHAHAR H. (1968), The Capital Structure and the Cost of Capital: a Suggested Exposition. *The Journal of Finance*, Vol 23, Nr. 4, p. 639-691;

13.BHATTACHARYYA A. K. (2006) Financial Accounting For Business Managers 3Rd Ed., ISBN-81-203-3013-7

14.BIERMAN H. (1999), Corporate financial strategy and decision making to increase shareholder value, JAV: *Frank J. Fabozzi Associates*, p. 216;

15.BOWEN R. M., DUCHARME L., SHORES D., (1995) Stakeholder's Implicite Claims and Accounting Method Choice. *Journal of accounting and economics*.. Nr. 20;



- 16.CERF, A.R. (1961), Corporate Reporting and Investment Decisions, *University of California Press*;
- 17.ČERNIUS, G. (2004). Mokesčių srautas. Verslo apskaitos standartupraktinis taikymas. Vilnius;
- 18.CHRISTIE A. A., ZIMMERMAN J. L., (1994), Efficient and opportunistic choice of accounting procedures: corporate control contents. *Accounting Review*. Vol. 69. Nr . 4;
- 19.CLARK, M. W. (1993) Entity theory, modern capital structure theory, and the distinction between debt and equity. *Accounting Horizons*, p. 14-31;
- 20.COLIN S. Y., TAGESSON T. (2009). Explaining the choice of accounting standards in municipal corporations: Positive accounting theory and institutional theory as competitive or concurrent theories. *Critical Perspectives on Accounting* , Vol 20, Iss. 2. p. 141-174.
- 21.CRAIG R., DIGA J., (1998). Corporate Accounting Disclosure in ASEAN. *Journal of International Financial Management and Accounting*, Vol. 9, No 4, p. 597-607;
- 22.CUSHING B. E., LECLERE M. J., (1992). Evidence on Determinants of Inventory Accounting Policy Choice. *The Accounting Review*, Vol. 62, No 2, p. 366-366;
- 23.DALEY L. A., VIGELAND R. L. (1983). The effects of debt covenants and political costs on the choice of accounting methods : The case of accounting for R&D costs. *Journal of Accountings and Economics*, Vol 5, p. 195-211;
- 24.DHALIWAL, D. S. (1980), The effect of the firm's capital structure on the choice of accounting methods, *The Accounting Review*, Vol. 55, N.º 1, p. 78-84;
- 25.DOWLING J., PFEFFER J. (1975). Organisational Legitimacy: Social Values and Organisational Behavior. *Pacific Sociological Review*, Vol 18. No 1, p. 122-136;
- 26.FIRTH, M. (1979). The disclosure of information by companies. *Omega*, Vol 7, p. 129-135;
- 27.FREEMAN R. , REED D., (1983). Stockholders and Stakeholders: a New Perspective on Corporate Governance. *Californian Management Review*, Vol. 25, No 2, p. 88-106;
- 28.GLAUTIER M. W. E., UNDERDOWN B., (1994). Accountg Theory and Practice, 5th ed. London: Pitman Publishing, 784;
- 29.GLAUTIER M.W.E., UNDERDOWN B., Accounting Theroy and Practice, London: Prentice Hall, ISBN 0273604732; p. 705;
- 30.Gopalakrishnan V. (1994). Accounting Choice Decisions and Unlevered Firms: Further Evidence on Debt/Equity Hypothesis. *Journal of Finance and Strategic Decisions* Vol 7. Nr. 3. p. 33-47;

31. GUTHRIE J., PARKER L., (1990). Corporate Social Disclosure Practise: a Comparative International Analysis. *Advances in Public Interest Accounting, Vol 3, p. 159-175*;
32. HAGERMAN R. L., ZMIJEWSKI M. E. (1979). Some Economic Determinants of Accounting Policy Choice. *Journal of Accounting and Economics, 1(2), p. 141-146*;
33. HO S. M., WONG K. S., (2001). A study of the relationship between corporate governance structures and the extent of voluntary disclosure. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, Vol. 10, Issue 2, Summer 2001, p. 139-156*;
34. IATRIDIS G., JOSEPH N. L. (2005). A Conceptual Framework of Accounting Policy Choice under SSAP 20. *Managerial Auditing Journal, Vol. 20, No 7, p. 763-778*;
35. IATRIDIS, G.; VALAHI, S. (2010) Voluntary IAS 1 accounting disclosures prior to official IAS adoption: An empirical investigation of UK firms. *Research in International Business and Finance, Vol. 24, No 1, January 2010, p. 1-14*;
36. JENSEN M.C., MECKLING W.H. (1976) Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics, Vol. 32*;
37. KABIR M. H. (2010). Positive Accounting Theory and Science. *Journal of Centrum Cathedra, p. 136-149*;
38. KANAPICKIENĖ, R; RUDŽIONIENĖ, K. (2006) . Įmonės apskaitos politika Lietuvoje. – Kaunas: Vilniaus universitetas;
39. KANCEREVIČIUS G., (2004) Finansai ir investicijos, *Kaunas: Smaltijos leidykla, p. 880*
40. KUIZINAITĖ V., PALIULYTĖ I. (2008), Kapitalo struktūros įtakos įmonių veiklos finansiniams rodikliams analizė. *Jaunujų mokslininkų darbai, Nr. 1(17)*;
41. LAKHAL F., (2009). Does Corporate Disclosure Policy Change Financial Analyst Behaviour. *Journal of Accounting & Organizational Change, Vol. 5 Iss: 3, p.344 – 361*;
42. LR Buhalterinės apskaitos įstatymas. Valstybės žinios, 2001, nr. 99;
43. LR Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas. Valstybės žinios, 2001, nr. 99;
44. MACKEVIČIUS J. (1994). *Apskaita*. Vilnius: Mintis, 560 p.;
45. MACKEVIČIUS J., POŠKAITĖ D. (2003). Finansinio sverto apskaičiavimas ir interpretavimas. *Ekonomika, Nr. 61, p. 100 – 110*;
46. MARCUS C. M., (2010)., The Influence Of Global Financial Crisis On The Accounting Policies, Vol 1, n. 2., p.82;
47. MORRIS R. D., (1987) Signalling, Agency Theory and Accounting Policy Choice. *Accounting and Business Research, Vol 18, No 69, p. 47-56*;

48.MYERS, S.C., MAJLUF, N.S. (1984) Corporate Financing & Investment Decisions when Firms Have Information that Investors do not Have. *Journal of Financial Economics*, p 187—221;

49.MYERS, STEWART AND NICHOLAL S. MAJLUF (1984), Corporate Financing and Investment Decisions when Firms have Information that Investors Do Not Have, *Journal of Financial Economics*, Vol. 13, No. 2,p. 187-221;

50.NEDZVECKAS J., BAGDZEVIČIENĖ R., DAPKUS R., (2003) Organizacijos finansinių išteklių valdymas, Kaunas: *Technologija*, p. 168;

51.PALUBINSKIENĖ S., VARANAVIČIŪTĖ I., (2008). Apskaitos politiką lemiantys veiksniai. *Jaunujų mokslininkų darbai. Nr 1.(17)*;

52.PAT O. C. (1998) Verslo finansų pagrindai. *Kaunas: Technologija*, p. 299;

53.PRESS, E., WEINTROP J. (1990). Accounting-based Constraints in Public and Private Debt Agreements. *Journal of Accounting and Economics*, 1990, Vol. 12, No 1–3, p. 65–95;

54.ROSS, S. A. (1977) The determination of Financial Structure: the Incentive Signalling Approach. *Bell Journal of Economics*, Spring, p. 23—40;

55.RUDŽIONIENĖ K., ZINKEVIČIENĖ, D. (2004). Research of the Impact of Company's Size on Financial Accounting Method Choice. *Engineering Economics*, Nr.3.

56.RUDŽIONIENĖ, K. (2004). Įmonės finansinės apskaitos politikos formavimo modelis.: daktaro disertacija. Vilnius;

57.RUTKAUSKAS A. V., DAMAŠIENĖ V. (2002) Finansų valdymas. ISBN 9986-38-327-7. Šiauliai: ŠUL, p. 248;

58.RUTKAUSKAS A. V., SŪDŽIUS V., MACKEVIČIUS V., (2007), Verslo finansai: sistema, struktūra ir elementai. Mokomoji knyga. Vilnius: Technika;

59.SMITH C. IR WARNER J. (1979). On Financial Contracting: an analysis of Bond Covenants. *Journal of Financial Economics*. June, p. 117-161;

60.SMITH M., KESTEL J., ROBINSON P., (2001). Economic Recession, Corporate Distress and Income Accounting Policy Choice. *Accounting Forum*, Vol. 25., No. 4., 335-353;

61.STONČIUVIENĖ N. (2001). Ūkininko ūkio veiklos apskaitos politikos formavimo problemos. *Vagos*, Nr. 51 (4), p. 79-85;

62.VALUŽIS, K. (2005). Apskaitos politika. Kaunas: Viltis;

63.VASILIAUSKAITĖ A., RUMŠAITĖ D., (2000), Įmonės finansinio sverto srendimams įtaką darančių veiksnių tyrimas. *Socialiniai mokslai*. Nr. 4 (25). p. 46–56;

64.Vilniaus vertybinių popierių birža. Baltijos akcijų prekybos sąrašai. Prieiga per internetą: <http://www.baltic.omxnordicexchange.com/market/?pg=mainlist> ;

65.WATSON A., SHRIVES P., MARTSON C. (2002) Voluntary Disclosure of Accounting Ratios in the UK. *British Accounting Review*, 34, p. 289-313;

66.WATTS R. L., ZIMMERMAN J. L., (1990). Positive Accounting Theory: a Ten Year Perspective. *Accounting Review*, Vol. 65, No 1, p.112-134;

67.WOLK H. I., TEARNEY M. G. (1997). Accounting Theory: a Conceptual and Institutional Approach. 4th ed. Ohio: South-Western College Publishing, p. 658;

68.XIAO H. (2007). Ownership structure, board composition and corporate voluntary disclosure: Evidence from listed companies in China. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 22 Iss: 6, p. 604 – 619.